САМОСТІЙНА УКРАЇНА

ОРГАН ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ДУМКИ

INDEPENDENT UKRAINE

Зміст

Ст. ПОЛ **ЧІКАҐО** **ВИНИПЕҐ**

РІК III **ТРАВЕНЬ, 1950.** **Ч. 5 (28).**

ПРЕСОВИЙ ФОНД «САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ»

«Самостійна Україна» не є офіційним журналом ніякої політичної партії чи організації.

Вона повстала як журнал, що має заповнити брак в нас теоретичного журналу суспільної і політичної думки. Потребу такого журналу не треба нікому доказувати. Політична еміґрація, що не плекає в себе політичної дискусії, не розробляє проблем так теоретичного, як і оперативного порядку, зв'язаних з підготовою, і реалізацією національної революції, її многогранних процесів і вимог, перестає поволі бути політичною еміґрацією. Вона перестає виповняти завдання тої еміґрації, що лежить в основному в підготові політичних державницьки вироблених кадрів, в пропаґанді нашої визвольної боротьби серед чужого світу та організуванні матеріяльної допомоги революційним силам в Батьківщині.

Та рівночасно журнал, що стояв би на висоті свого завдання і належно виповняв цю свою ролю, мусить бути понадпартійний, загально національний, не зв'язаний формально і організаційно ні з якою політичною групою чи організацією. Політична місія української еміґрації сповняється справді головно (хоч не виключно) політичними партіями, але всіми разом, а ніякою з них виключно. А тому ставати на позиції «патріота партії» і доказувати, що тільки ця одна партія є виразником і носієм визвольного нашого процесу, чи навіть доказувати, що тільки ця одна політична партія є потрібна, а всі інші це баляст і непотреба, було б саме доказом неправильного розуміння вимог визвольної боротьби і процесу української національної революції.

Додатні моральні сторінки такої постави журналу рівночасно ставлять його в тяжке фінансове положення. Не будучи зв'язаним ні з якою політичною групою (хоч стоючи на позиціях українського націоналізму в ідеології, правопорядку і шанування традицій в практиці і народоправства в програмі), журнал позбавляє себе матеріяльної бази, без якої поява його є немислима.

Дотеперішні числа вийшли завдяки жертвенності поодиноких осіб і організацій, але жертвенність поодиноких осіб, маючи до того спорадичний характер, не може запевнити тяглої появи журналу. Видавання журналу мусить бути повірене опіці цілого громадянства, бо і репрезентує він політичну і духову думку визначних його представників, без огляду на їх ідеологію чи партійне кредо.

Появу журналу в дальшому може запевнити тільки створення сильного пресового фонду, а тому й звертаємося з закликом до усього громадянства посилати на адресу Адміністрації «Самостійної України» свої грошеві датки. Вони запевнять не тільки дальшу появу журналу, безплатну його розсилку чужинним осередкам, але теж хоч частинно зрівноважать працю авторів, співробітників, редакторів і працівників журналу, що дотепер була безінтересовною.

Містить статті з ділянок політики, культури й суспільного життя.

Редагує Редакційна Колеґія.

Видає УКРАЇНСЬКА НЕЗАЛЕЖНА ВИДАВНИЧА СПІЛКА в Ст. Пол, Мінн., ЗДА.

Адреса Редакції:
THE INDEPENDENT UKRAINE
9421 Burnside Ave, Chicaga 19, Ill.

Адреса Адміністрації:
THE INDEPENDENT UKRAINE
P. O. Box 194 St. Paul 2, Minn. U. S. A.

Редакція застерігає собі право скорочувати рукописи. Рукописи на бажання авторів повертаються.

Передруки з «Самостійної України» дозволені тільки за поданням джерела.

Редакція містить теж дискусійні матеріяли, що є висловом думки автора, а не Редакції.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ

Ціна одного примірника в ЗДА і Канаді — 25 центів. В Англії і Австралії — 2 шилінґи. В інших державах в перечисленні на валюту даної держави, по обовязуючому курсі доляра.

Передплата «Самостійної України» виносить:

в ЗДА і Канаді:
річно $2,50
піврічно $1,50
чвертьрічно $0,80

в Англії й Австралії —
річно 24 шілінґи

ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА «Самостійної України»

Канада:
"The Independent Ukraine"
P.O. Box 387
Winnipeg, Man., Canada

Південна Америка:
"Peremoha" Bookstore,
25 de Mayo 479 (14)
Buenos Aires Argentina

Велика Британія:
W. S. Shewchuk
123 Notting Hill Gate, London, W.11.

Франція:
Mr. A. Domaracky
c/ La Parole Ukrainienne
3. rue de Sabot Paris VI.

Італія і Близький Схід:
Dr. W. Fedoronchuk,
Via Nemorenss 100, int. 22 Roma, Italia

INDEPENDENT UKRAINE

Articles published on political, cultural and social topics.

Edited by Editorial Committee

Published by
UKRAINIAN INDEPENDENT PUBLISHERS LTD.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

РІК III. ТРАВЕНЬ, 1950. Ч. 5 (28).

В РІЧНИЦЮ ТРАВНІВ

У нерівному змагу на життя і смерть з своїм відвічним ворогом Україна ніколи на здавалась, хоча спливала кровю своїх найкращих синів. Невмолима боротьба, що її веде український нарід проти загарбницької Москви, забрала вже багато жертв

А особливо кривавими літерами записані в історії цього визвольного, революційного змагу останніх десяріч т р а в н е в і дні.

Дня 3 травня 1925 року згинув трагічною смертю ідеолог і перший трибун самостійницького українського руху, перший пропаґатор і організатор збройної української сили — МИКОЛА МІХНОВСЬКИЙ.

Дня 25 травня 1926 року згинув, замордований большевицьким аґентом на вулиці в Парижі, Головний Отаман і Голова Уряду Української Народньої Республіки — СИМОН ПЕТЛЮРА.

Дня 13 травня 1933 року згинув трагічно, як жертва безпощадної нагінки Москви на нього, в часі посиленого терору Єжова, визначний письменник і публіцист, перший ідеологічний опонент проти політики компартії, ідеолог українського націоналізму і українського відродження на СУЗ, пропаґатор гасла цілковитого відриву України від Москви (геть від задрипанки Москви!) — МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ.

Дня 23 травня 1938 року згинув, розірваний пекельною машиною, підставленою підступно большевицьким аґентом, основоположник і перший Голова Проводу Організації Українських Націоналістів, бувший командант Корпусу Січових Стрільців — полк. ЄВГЕН КОНОВАЛЕЦЬ.

Оті чотири постаті, що з їхніми іменами навіки зв'язана буде історія нашого покоління, згинули як жертви імперіялізму Москви. Згинули в боротьбі, не як безвольні жертви, але як свідомі лицарі і герої.

В своїй спадщині залишили нам свої писані і неписані заповіти: заповіти своїх думок і чинів. В тій їх спадщині — їхнього життя і їхньої мислі — лежить чи не найбільша наша сила, а рівночасно найбільша загроза для нашого ворога — Москви. І ворог це знає. Тому з такою люттю і напором посилив від змаг, щоби з середини розкласти це, що було ділом творчої думки і чину тих наших провідників, щоби скомпромітувати український націоналізм, переконавшись, що стрілами і пекельними машинами його не вбити.

Тому будьмо обережні і чуйні. Ворог поставив все на фронт боротьби з українським націоналізмом. Ми є свідками, як компромітується в очах власного суспільства і в очах зовнішнього світу та частина колись одної і могутньої Організації Українських Націоналістів, що стала на шлях бунту і диверсії. Ми є свідками, як вкрадається большевицька диверсія внутро рядів тих, що їх сформувала ідея і почин Міхновського, Петлюри, Хвильового і Коновальця.

Шануючи їх пам'ять, не забуваймо, що не святочні деклямації і академії належно вшанують їх честь, але повсякчасне здійснювання їх заповітів і ідеалів. Бережім їх духову спадщину, не даймо торгувати нею політичним крамарям і станьмо в обороні її, коли над нею бунтівники проти законного проводу українських націоналістів роблять торг і видовище.

І це буде тут на чужині найбільшим вкладом в нашу визвольну боротьбу тої частини українського народу, що її доля викинула поза межі Батьківщини, а історія велить бути політичною її еміґрацією.

А. Г.

Микола Міхновський

(Спогад)

Травень 1917 року.

Румунський фронт.

Я, як дообраний член Армійського Комітету, прибув з передових позицій до міста Болґраду (Басарабія), де в той час був розташований штаб 6-ої армії.

Армійський Комітет складався з 30—40 осіб. На чолі Комітету стояв штабс-капітан Г. (повного прізвища не пам'ятаю), інженер з освіти, старий російський соціял-демократ. Крім нього, з-поміж членів Комітету запам'яталися такі постаті: Нехамкін (есдек), підпоручник Яковлев (есдек), штабс-капітан Царіков (есер), професор О. І. Кайгородов (кадет); він відав метеорологічною станцією при штабі армії. Ходив у членах нашого Армійського Комітету і Петро Солодуб, що пізніше, бувши заступником наркома освіти УССР Шумського, виявився українським сепаратистом і потрапив за це на Соловки (див. книжку С. Підгайного «Інтеліґенція на Соловках»). Народній учитель з Поділля, а в 1917 р. піхотний штабс-капітан, Солодуб у той час, про який говоримо, належав до лівого крила партії російських есерів. Щодо українців, то їх в цілому Комітеті було всього 3 чоловіка: автор цих рядків, Бутенко—телефоніст-механік (здається, одесит) і Дмитро Івашина (Дмитро Геродот) — молодий журналіст що просто з редакції російського часопису потрапив на фронт, отож, зрозуміла річ, не мав ще сталого національного світогляду. Серед представників російських партій були люди з вищою освітою, літні вже, з великою практикою партійної роботи. А нам, українцям, разом утрьох ледве перевалило через шістдесят років, вищої освіти на той час ні один з нас не мав, партійної роботи так само ми досі майже не провадили. Ставлення з боку інопартійців до нас було явно неприхильне. Вони всі дивувалися, де це раптом взялися українці і чого їм треба. Пригадується мені, через тиждень після того, як я прибув до Комітету, на засіданні розглядали якусь справу, що стосувалася українців. Я — того разу вперше в Комітеті — недвозначно виступив на захист українців. Як тільки скінчилося засідання, до мене підходить член Комітету Михайло Алексеєв (пізніше — російський совєтський письменник) і кидає мені:

— І ти Брут?

— І я Брут! — відповів я йому.

Важкувато нам утрьох доводилося «воювати» з цілою навалою москалів та москвофілів. Тим часом з фронту щодня надходили від українців вимоги: давай їм українську літературу, давай українські прапори, надсилай аґітаторів та офіцерів-українців, бо їхній полк «ухвалив» українізуватися. Приїзждали післанці з фронту підводами, автами, прилітали літаками, а нас усього три чоловіка. Правда, крім Армійського Комітету, існувала в Болґраді ще й Українська Армійська Рада, але, поперше, її функції були дуже обмежені, а подруге — і там бракувало досвідчених людей.

Отож можна собі уявити, як я зрадів, коли почув, що до Болґраду прибув Микола Міхновський, щоб виконувати якісь службові обов'язки при штабі армії. Він, думав я, допоможе нам у нашій роботі. До того часу я Міхновського ніколи не бачив, тільки знав про нього: український поет, адвокат з фаху, живе в Харкові.

Роздобувши його адресу, я негайно ж вирушив на розшуки Міхновського. Приходжу на бічну від центральної вулицю. Вступаю на невеличке подвір'я з вишневим садочком. Спинаюсь на ґанок, натискую на дзвінкову кнопку. На поріг виходить якась пані, певно господиня. Запитую її: чи тут мешкає офіцер Міхновський?

— Тут, — відповідає пані.

— Чи можу я його бачити?

— Певно, можете. Ось я йому скажу. — Вона вже була рухналася до сіней, потім знову зупинилась: — А як йому сказати? Хто його питає?

— Скажіть — член Армійського Комітету.

Пані пішла, прихиливши за собою двері, а я лишився на ґанку. За кілька хвилин двері знову відчинилися, і передо мною став офіцер в уніформі піхотного поручника. На вигляд — літ коло сорока, кремезний, трохи ніби сутулий, з міцним лобом, з розведеними на боки рудуватими вусами. Лівий рукав його френча перетинала червона смужечка — ознака, що офіцер був поранений. Обличчя поручника було якесь непривітливо-похмуре, ніби він був невдоволений, що його турбовано.

Я назвав себе і, зрозуміла річ, попрохав поручника пробачити мені, що я його турбував. Але маю, мовляв, до нього дуже важливу справу. Від імени українців-членів Армійського Комітету та від Української Армійської Ради я прийшов прохати його допомогти нам у нашій роботі. Я вже почав був з'ясовувати йому наші трудноці, але Міхновський рушив з ґанку, сказавши до мене:

— Ходімте он туди, там поговоримо.

Ми увійшли в садочок, посідали за столиком під вишнею і повели нашу розмову.

— Мушу вас попередити, — раптом заявив мені Міхновський, — що я ні на яких мітинґах, ні на яких зборах не виступаю і не виступатиму, нічого цього я не хочу й знати.

Тільки тепер я став догадуватися, що Міхновський був такий ніби невдоволений з нашої зустрічі. Почувши від господині, що його хоче бачити «комітетчик», та ще може й «штатний оратор», Міхновський, десь певно, мав до моєї персони не абияке упередження. Ну, що ж, чесно визнаю, що на той час я таки й був «комітетчиком» і «штатним оратором». Ясна річ, я хотів, щоб і Міхновський пішов зо мною на салдатський мітинґ і я б, головуючи на тому мітинґу, надав би слово відомому українському поетові,

адвокатові, поручникові Міхновському, — нехай би він хоч трохи вичитав отим москалям, що кривдили нас на кожному кроці. Та, на жаль, має бажання не могло здійснитися: у поручника, як я бачив, були свої погляди на подібні речі. Тоді я й кажу Міхновському:

— А чим же ви можете допомогти нам, пане поручник?

— Чим? Якщо ви зумієте орґанізувати слухачів, я читатиму їм лекції з українознавства.

Розуміється, я пристав і на цю його пропозицію. Краще щось, ніж ніщо. Проте, мене брав великий жаль, що Міхновський відмовляється йти разом зо мною на солдатський мітинґ. Що ж, доведеться й далі мені самому нести цей «хрест».

На цьому й кінець нашої першої зустрічі. Ми попрощалися з поручником. А за кілька днів Українська Армійська Рада організувала слухачів. В якійсь глухій вуличці, в такому ж глухому приміщенні ввечері вони сходилися слухати лекції Міхновського. Два-три прапорщики, кілька зауряд-військових чиновників, дві сестри-жалібниці (одна з Миколаєва — Ольга Машевська, друга — киянка, до речі, жидівка), а решта — солдати з болґрадської залоги. Міхновський сідав перед ними на стілець і починав викладати лекцію з українознавства.

Що робив Міхновський при штабі армії, які були його службові обов'язки як офіцера, не можу сказати — не пригадую. Пригадую лише, що він якось осторонь тримався від штабного офіцерства. Де б його не побачив — чи то в їдальні, чи на вулиці, чи ще десь — завжди він сам собі один. Так само тримався він осторонь і від солдатської маси. То був час, коли частина офіцерства, надто ті офіцери, що самі походили з нижчих шарів населення царської Росії, переходили на панібратську ногу з солдатами, особливо в позаслужбовий час. Але Міхновський не ставав на цей шлях. Він був завжди однаково стриманий у свойому ставленні до курсантів. Прийде, було, читати лекцію, привітається загальним уклоном, відбуде лекцію, відповість на запитання. Знову стриманий уклін — і пішов собі.

Весна і літо 1917 року — це був початок всеросійського мітинґування. Починаючи від главковерха Керенського і кінчаючи ротним кухарем — всі пнулися на трибуну. І ніхто тих мітинґів не скликав — виникали вони стихійно. І всюди — на фронті і в тилу. Їду я, на приклад, у відрядження до Києва та до Москви по літературу. В Москві йду подивитися на Кремль. Бачу — коло «царь-колокола» відбувається стихійний мітинґ. Я й собі туди. Тільки черговий промовець кінчає промовляти, я, нікого не запитуючи, стаю на його місце і починаю «передавати вітання москвичам від Румунського фронту», потім переходжу до справи «Аліса (цариця) — Распутін», ще далі говорю про Тимчасовий Уряд, який «ми будемо підтримувати постільки-поскільки». А через два дні те саме роблю я в Києві коло пам'ятника Богданові Хмельницькому, де так само натрапляю на стихійний мітинґ. А ще через два дні я вже «ораторствую» в міському саду у Болґраді, як «товаріщ, побивавшій в тилу». А ще через день по мене прилітають літаком з Ґалацу, бо солдати авіодивізіону домагаються в себе «українського оратора».

Міхновський, оскільки мені частенько доводилося з ним зустрічатися, прямо таки органічно не міг терпіти отого мітинґування. Не помилюся, коли скажу, що він і мене за це не долюбляв. Бо, мабуть, і моя тодішня мова скидалася на суцільне мітинґуваня. Було, слухає він моєї мови, слухає, а далі, аж скривившись, увірве мене:

— Та облиште ви, нарешті, оті ваші «принципово» та «остільки-поскільки». Говоріть, прошу вас, по-людському.

На кілька хвилин я, звичайно, старався не вживати тих слів, але згодом Міхновський знову чув від мене «принципово», «постільки-поскільки» і т. д.

Штаб Румунського фронту був розташований у Ясах, куди перебралася з Букарешту столиця Румунії. При штабі фронту існував Фронтовий Комітет і Українська Фронтова Рада. Мені час від часу доводилося їздити в різних справах до фронтових організацій. Одного разу, поїхавши до Яс, я забарився там цілий тиждень. До Болґраду повернувся саме в неділю. Вставши з підводи, що привезла мене з станції Троянів-Вал, іду центральною вулицею міста. Бачу — на парканах величезні афіші, що сповіщають про «український ярмарок», — сьогодні має відбутися в міському саду. Ці афіші мене надто здивували. Бо який може бути — міркував я — український ярмарок в цьому російсько-болгарсько-молдовансько-жидівському місті і хто його, отой український ярмарок, міг тут організувати?

Мерщій поспішаю до себе на квартиру. Умиваюсь з дороги, чепурюся, одягаю святкове вбрання і чимчикую до міського саду. Вже здалека помічаю — вгорі над ворітьми майорят українські прапори. При вході обабіч стоять столики — солдати з українськими розетками на грудях продають українську літературу, картки українських діячів та українські краєвиди. Купую Східний виток — і ось я вже на центральній алеї. Народ валом валить. Офіцери, солдати, цивільні, чоловіки, жінки. Впадають в око вишиті сорочки. Виявляється, в саду, крім усього, відбувається конкурс на найкраще українське жіноче убрання. Прямую далі. Натикаюсь на військову орхестру — виконує українське попурі. Ще далі — бачу — улаштувався на природному підвищенні солдатський хор. Дириґує зауряд-військовий чиновник. Ось він махнув перед собою руками і

Ой сів же комар на дубочку...

покотилося проміж густолистих дерев міського саду.

Хто ж оце, справді, організував цей український ярмарок? — не йшло мені з голови. Але ще дужче я здивувався, натрапивши в одному закутку саду на справжній чумацький віз. Навіть з мазницею біля розвори. Поперед воза, ремигаючи сіно, стояли сірі з розложистими рогами воли. Таких волів я бачив тільки в степовій Україні, звідки я походив родом. А на возі — в полотняній сорочці, в солом'яному брилі, з великою люлегою в зубах — напівлежав вусатий дідуган — «чумак».

Я таки просто ламав собі голову, міркуючи про те, хто міг оце все сюди стягти, організувати цей ярмарок. І раптом бачу — стоїть сам-самісінький під деревом офіцер. Придивляюсь пильніше — Міхновський. Знявши з голови кашкета, він витирає хусткою лоба. Наближаюся до нього. Вітаюсь. І відразу ж:

— Як вам, пане поручнику, подобається цей «Сорочинський ярмарок»?

— Не знаю, як він вам подобається, — ніби аж крізь зуби процідив холоднувато Міхновський, — а мені він дуже подобається. І майте на увазі, що отакий «сорочинський ярмарок» для пропаґування українства більше важить, ніж десять ваших мітинґових промов . . .

Відчувши, що Міхновський глибоко зачеплений моїми словами, я перевів розмову на іншу тему. Пізніше мені стало відомо: ініціятором і організатором цього «українського ярмарку» був сам Міхновський.

Я вже сказав, що Міхновський, крім лекцій, уникав прилюдних виступів. Проте, мені довелося одного разу чути його прилюдну промову. У Болґраді відбувалася українська армійська конференція. Головним питанням, що стояло на тій конференції, було питання про вибори до Російських Устаовчих Зборів. Розпочалися на цю тему доповіді, виступи, дискусії. Не пам'ятаю тепер, як воно сталося, хто його до цього заохотив, але, пригадую, виступив на цій конференції з промовою і Міхновський. Говорив він, як на мій тодішній погляд, «звичайно», без патосу, без піднесення — так само, як він говорив і на своїх лекціях з українознавства. Основна думка його промови була така:

— Хоч би українці обрали до Російських Установчих Зборів своїх найкращих людей, то й тоді користи від цього Україна не мала б ніякої. Чому? Тому, що за всяких обставин росіян та їхніх прихильників в Російських Установчих Зборах буде переважна більшість. Більшістю своїх голосів вони вирішуватимуть всі питання, отож і ті, що стосуються України, так, як для Росії це вигідно, а не так, як українцям того треба. Тим то українці не повинні йти до Російських Установчих Зборів. Українці, не питаючи ні в кого на це благословення та дозволу, повинні самі творити своє державне життя в Україні.

Іншими словами, Міхновський закликав нас до категоричного розриву з росіянами. Пригадую, прихильників на цій конференції він мав дуже мало: кількох офіцерів. Решта делеґатів поставилися до його промови неґативно. Неґативно поставився до неї так само і автор цих рядків, якому випало виступати тоді проти Міхновського. Які ж цьому причини? Поперше, ми, тодішня українська молодь, перебували під великим впливом російських соціялістичних партій, що закликали до єднання, а не до роз'єднання. Подруге — ми, молоді фронтовики, краще ніж Міхновський, знали настрої солдатської маси. Український солдат — це був в основному селянин. Поки ото, було, говориш йому на мітинґу про потребу стягнути всіх українських вояків на один (український) фронт, поки говориш про потребу обрати до Російських Установчих Зборів найкращих українців, що знають наш край, побут, бажання, поки говориш про потребу для нас української національної школи, культури, мистецтва, — доти той солдат слухає вас уважно і в усьому з вами погоджується. Коли ж тільки натякнеш йому про потребу різкого розмежування між українцями і росіянами, що уярмили Україну, тоді солдат зчинає проти вас галас. Ви, бувало, чуєте: «Як? Ми разом з руськими три роки гнили в окопах, ми разом умирали, а ви хочете, щоб ми мали їх за ворогів, як отих німців? Та забирайтеся геть з такими словами, бо ми вас . . .» Отож, ясно, тоді ще не можна було ставити практично деякі питання так, як їх ставив Міхновський. Для цього, як ми самі тепер бачимо, потрібні були десятки років, потрібна була боротьба, потрібні були жертви, щоб зросійщений українець, нарешті, усвідомив собі, хто він такий є і що має робити надалі.

Десь уже під осінь Міхновський раптово зник з Болґраду. На той час з цього дива було мало. Фронт почав уже розпадатися, отож як офіцери, так і солдати мали змогу в той чи інший спосіб вирушувати в тил. Проте я лишився і далі в Болґраді. Мені довелося пережити ще й большевицький Армійський Комітет, на чолі якого стояв прапорщик Дегтярьов, пізніше — член Військової Ради України, потім — політначальник Катеринівської залізниці, а ще згодом — «ворог народу», що його, як і багатьох інших, заарештовано і заслано кудись на північ, а може й розстріляно. Пережив я також у Болґраді і прихід румунів, що загарбали на мільйони карбованців всякого добра, належного раніше російській армії. Вибрався я з Болґраду в Україну тільки десь при кінці квітня 1918 року. Але до Києва потрапив аж 12-го грудня того ж таки року, разом з селянсько-солдатскою масою, що повстала проти українсько-московської влади гетьмана Павла Скоропадського.

Був кінець грудня. Настрій у Києві був не веселий. Поваливши гетьманський уряд, що в ті дні спирався вже тільки на російське офіцерство, селянсько-солдатська маса рушила по своїх домівках. Ще вчора, здавалося, міцні полки київської залоги сьогодні танули на очах. Місцеві большевики докладали до цього своїх рук. Поза Києвом то тут, то там виникли большевицькі повстання. А з півночі тим часом сунули організовані Народніми Комісарами орди «інтернаціональних горлорізів».

Заходжу якось увечері до українського клюбу на Пушкінській вулиці ч. 1. Народу повно. Відвідувачі сидять по боках довжелезних столів. Хто вечеряє, хто п'є чай, інші читають часописи або розмовляють. Вибираю вільне місце і сідаю. Поки офіціянтка подасть мені повечеряти, схиляюсь над часописом. Та ось я якось інстиктивно підвожу голову і мій погляд натикається на чиїсь очі, що пильно дивляться на мене з протилежного боку. Далі бачу — трохи сутулі плечі, міцний лоб, рудуваті вуса . . . поручник Міхновський! Але він тепер у цивільному. Ми понад рік не бачилися з ним. Однак він мене пізнав.

— І ви тут? — запитує він мене якось ніби з іронією і простягає до мене поміж вазонів, що стоять на столі, свою волохату руку.

— А де ж мені бути? — дивуюсь я з його запитання.

— Та як же, я вас добре пам'ятаю, — натякає про щось мені Міхновський.

Проте довша розмова поміж нами не відбулася, бо офіціянтка подала нам обом вечеряти. Але, повечерявши, ми знову зустрілися з ним при виході. Міхновський затримав мене й каже:

— Ну, що ви тепер, добродію, скажете?

— Про що? — дивлюсь я на нього.

— Та про те ж таки, — киває він головою кудись у напрямі півночі. — Суне на Україну московська орда. Чи не я вам казав колись, що москаль—чи він білий, чи червоний, чи ще якийсь там — однаково москаль. А ви заперечували . . .

Що ж, визнаю, Міхновський де в чому мав рацію, тим то мені довелося перед ним трохи покаятися.

Ми вийшли. Наші дороги розходилися: він повертав на Прорізну, а я на Фундуклліївську. Ми потиснули один одному руку. Того грудневого вечора я бачив Міхновського востаннє. Де він був потім, що робив — мені невідомо. Тільки вже в 1924 році я прочитав в київському часописі, у відділі міської хроніки, повідомлення про те, що при такій то вулиці, у дворі такого то будинку знайдено труп Миколи Міхновського, що позбавив себе життя — повісився.

Хоч Міхновський і не був моїм однодумцем, хоч він ставився до мене, як я вже зазначав, з деяким упередженням, проте мені боляче було читати ці рядки. Отака міцна фізично й духово людина, отакий, мовити б, дуб і знайшов собі порятунок у самогубстві. Не хотілося йняти віри.

А. Юриняк

Боротьба за Шевченків прапор

> **«Теплий кожух, тільки шкода —**
> **Не на мене шитий,**
> **А розумне ваше слово**
> **Брехнею підбите».**
> (Т. Шевченко: «Посланіє»).

Такими словами Тарас Шевченко свого часу відповів на поради писати «на общепонятном» і на «приятные во всех отношеніях» для панівного російського суспільства теми: про «Матрешу»,, про «Парашу — радость нашу, султан, паркет, шпори», (Вступ до поеми **«Гайдамаки»**).

Наведені поради казенних літераторів і просто знайомих, серед яких не бракувало і людей українського походження, суб'єктивно не завжди були нещирі, тобто не завжди мали скритий намір звести на манівці великий хист поета, щоб таким чином зробити його нешкідливим для панівного московського режиму, вихопивши чи зламавши в Шевченковій творчості її протипанське вістря. Були бо серед цих «порадників» щирі і добрі приятелі Шевченка, українці родом, що їх одначе захопила «общеімперська» ідея.

Це була перша в часі «психічна атака» нашого Кобзаря, отже в суті ідеологічний наступ Москви, ведений цим разом під дружньою личиною, з медівником в руці, щоб вже дуже скоро обрушитися на поета з батогом закаспійської каторги. То дарма, що в цій першій, ніби приятельській, атаці Шевченка брали участь люди суб'єктивно щирі, які не хотіли йому зла. Об'єктивно вони зміцнювали — і то дуже значно — позицію його найбільшого ворога — Москви. І відповідаючи на цю першу атаку, Шевченко як апостол новітнього, воюючого за свою власнопідметність українства, не мав потреби вирізняти «приятельських» порад від «неприятельських», якщо вони об'єктивно збігалися. Він мав цілковиту рацію всім їм — і першим і другим — відповісти як наведено вгорі, скваліфікувати їх слово — пораду як «брехнею підбите».

Не впоравшись з гнівно,протестуючим голосом Шевченківської музи, не зумівши зацитькати її і перетягати на свій бік звабою «общеімперської» культури, Москва хапається за випробуваний засіб репресій, за «багіт» і Шевченко опинюється в казематі Шлiссельбурґу, а далі — десятилітня жорстока солдатська неволя. Остання так підкосила здоров'я поета, що вийшовши по десятьох роках на волю, він у 43 роки виглядав майже дідом і через три з чимось роки помер.

Але помер наш поет вже не як автор лише «Причинної», «Катерини» та козацько-романтичних поем і баляд. Помер, залишивши українському народові своє невмируще «Посланіє», свої гостроб'ючі по московському імперіялізмові поеми «Сон» і «Кавказ», свій полум'яний «Заповіт». Ці небезпечні для імперіялітичної Москви поезії ширилися в народі, набирали щораз більшої сили звучання, опанували душі українських селян, робітників та інтеліґентів. Це було наявне життя поетової творчости, її гідні тривалі плоди.

І тому, хоч Шевченка живого вже не було, він проте жив у своїх творах щодалі яскравішим і буйнішим життям, завдавав тривалого клопоту Москві, підриваючи її панування в Україні. Тож Москва безупинно мобілізує всі засоби проти Шевченкового впливу, намагаючись як не знеславити поета, то перехопити його бодай частинно собі, розколоти і послабити Шевченка — прапороносця української революційно-визвольної ідеї.

В арсеналі московсько-імперіялітичних засобів боротьби проти Шевченка і далі, аж до 1905 року, перше місце займають репресії, заборона в підросійській Україні таких його чільних творів як «Сон» («У всякого своя доля»), «Кавказ», «Заповіт» та інш. Москва боїться ц і л о г о Шевченка, бо розуміє мобілізуючу проти її колоніяльно-поневолювальних замірів і плянів силу його поезії, вона якомога намагається обтяти крила речникові українського нескореного духа. Забо-

ронивши на Великій Україні найвиразніші протимосковські твори Кобзаря, Москва пильно стежить за тим, щоб цих творів не доставлювано з тодішнього закордону — в першу чергу з Галичини. Закордонні українські видання московський уряд кваліфікує як «австро-німецьку інтриґу», спрямовану, мовляв, на загарбання Наддніпрянської України Австрією та Німеччиною. До репресій долучається і промосковська пропаґанда, перетягування засобом «медівника» найбільш талановитих українців — громадських і культурно-мистецьких діячів — до «столиці» (Петербурґу чи Москви), заманювання їх в общеімперські сіті.

Але найбільш і найширше розвинула Москва свою пропаґандивну зброю проти Шевченка вже після революції 1905 року, коли в російській імперії прийшла сяка-така конституція і застосовувати репресії в давнішому маштабі було вже якось «не до лиця». Отже Москва організує глибоку протиукраїнську диверсію в самому центрі України — Києві. Для цього вона використовує цілу плеяду «самоотверженних малороссов» з відомими Савенком, Пихном і Віталієм Шульгіним на чолі, що гуртувалися при газеті «Кіевлянин». Ця група не скупилась на похвали «трудолюбивому малороссіянину», зокрема вихваляла «простолюдина-мужика», водночас нацьковуючи цього «простолюдина» проти «украінствующего інтелліґента-мазепінца», що його вона представляла як «австро-німецького запроданця». Статтями в цім дусі раз-у-раз заповнювано сторінки «Кіевлянина» і подібних до нього газет.

Пізніше, вже 1917 року, ця протиукраїнська «єдинонеділимська» проповідь, в шатах окопної ідеології «общего котелка», цупко вчепилася мільйонів українських селян і робітників у військовій одежі (а це був найактивніший людський елемент і до того ж він тримав у руках зброю) і була великим гальмом на шляху наших самостійницьких змагань.

Та з часу написання «Сну», «Кавказу», «Посланія» і «Заповіту», взагалі від так зв. періоду «Трьох літ» (1843—1945 рр.), активне українство і Шевченко посднані нерозривно. Боротися проти одного — означало боротися проти другого та навпаки. Московський імперіялізм розумів це дуже добре, розумів і бачив силу Шевченкового слова на широкі маси української людности. Тому для успішної боротьби проти української самостійницької ідеї імперіялістична Москва намагалася «розореолоти» — не фізичного Шевченка, бо він давно помер, — а Шевченка д у х о в о г о, що жив у душах мільйонів нашого народу, Шевченка як символ і прапор новітнього самостійницького українства.

«Я вот понімаю і люблю язик Шевченка: ето, дєйствітельно, бесхітростная народная речь, которой ґоворят в Малороссії. В нєй нєт нікакіх «взагалі» і «чергувань», нікакіх «ситуацій» і «пропозицій», видуманих і пущених в оборот ґалічанами под польсько-немецкую діктовку!» — так, удаючи «простачка», запевняли — аґітували аґенти московського імперіялізму в Україні. Їм підспівували наші таки землячки «тоже малороссі», що сиділи на тепленьких «казьонних» посадах або й з породи тих ревних дурнів, що їх скрізь витворює довгорічний колоніяльний режим, туманячи нестійкі голови імперським дурманом. Ці залюбки признавалися в «любові до свого рідного», але «ніяк не розуміли» — чому треба боротися за самостійну Україну.

«Я ж сам — тоже малоросс. Люблю украінскіє песні, пословіци, варснікі со смєтаною і малороссійскій борщ. Чітал «Кобзарь» Шевченка. Но скажітє, пожалуйста — єсть лі в «Кобзарє» хоть раз ґдє-нібудь слова «Самостійна Україна»? Я нє встрєчал. Ілі слова «Українська держава», «Українська республіка»? Вєдь нєт? А почему? Да потому, что Шевченко нікакой «самостійності» нє желал і даже понятія о нєй нє імєл. Он просто любіл Малороссію ілі — пусть будет по вашему — Україну, єйо пріроду, сйо народ» . . .

«Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть» . . .

Вот ето, дєйствітельно, поетічно і красіво!
Ілі «Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива» . . . Ето тоже картіна!
Но «дєржавной самостійності» тут нікакой нєт!»

Чому ми довше спинилися на цих солідної давности теревенях? На цих, здавалося б, остаточно зданих в архів «арґументах»? А тому, власне, що вони, на жаль, ще й досі мають обіг. Ще й сьогодні є українці, для яких єдинонеділимська «общекотелкова» ідеологія міродайна і вони «ходять» в російських «солідаристах», «сбонрівцях» (кол. власівці), «лігоосвобожденцах» (група Керенського в США) та інших організаціях «общеросійської» орієнтації. Мало того, що своїм входженням туди ці наші земляки не раз солідно збільшують їх членство. Гірше те, що цим самим вони живлять претенсії росіян говорити перед лицем світу і від імени українців, говорити «за всі народи Росії». Це і є сьогодні та найбільша колода, що лежить на шляху наших національно-визвольних змагань.

Та найбільше праці в напрямі здобуття Шевченка для себе, перемальовуючи його прапор в бажані їм фарби, доклали таки большевики — ці модерні і найспритніші московські імперіялісти. Аґітація і пропаґанда — один із стовпів їх внутрішньої (зовнішньої також!) політики, скерованої на закріпачення якнайбільшого числа народів. Тож на Україні вони не могли оминути Шевченка, його творчість, його вплив. Удаючи з себе щирих друзів і звеличників його творчости, ще за перших років окупації ними України большевики понадавали ім'я Шевченка різним театрам, музеям, інститутам, навіть військовим частинам, а пізніше фабрикам, радгоспам і колгоспам. У Києві та Харкові вони збудували пам'ятники Шевченкові; його іменем названо округу (пізніше район), де народився Шевченко. Словом, большевики, коли це їм потрібно, вміють замилити очі.

Це так щодо форми. Інша справа — зміст, жива Шевченкова творчість. Зміст Шевченка, його ідеї і настанови большевики — як завжди і скрізь — препарують по-своєму, «большевизують».

Напочатку, ще таки 1917 р. почавши, совєтська пропаґанда найбільше наголошувала соці-

яльні протипанські мотиви Шевченкової творчости. Готуючи збройний наїзд на Україну, проти Центр. Ради та її уряду, Ленін і К-о розпалювали соціяльну ворожнечу, щоб відтягти увагу від інших. З метою розкласти українське селянство, а зокрема і особливо «українізовані» полки з фронтових солдатів-українців (серед них, до речі, найчастіше фіґурувала назва «п о л к (курінь чи сотня) ім. Т. Ш е в ч е н к а»), большевики пустилися шляхом найрозгнузданішої демагогії. Яких тільки теревенів не плели вони на адресу Центр. Ради і тодішнього уряду її — Генерального Секретаріяту! Тут використано і звичайне в українських національних колах звернення «пане-добродію» (мовляв, самі пани!), і назву «Генеральний Секретаріят», «Генеральний Військовий Комітет» (мовляв, самі генерали!), і наявність галичан — кол. австрійських вояків і т. п., і т. п. І поруч «ударним порядком» обертано в большевика великого нашого поета — Шевченка. «Співець українського бідного селянства», «співець сільського пролетаріяту України», «борець проти панів і генералів», «предтеча і пророк соціяльної революції в Україні» — так «в опрацьованому вигляді» представляла Шевченка большевицька пропаґанда українським селянам і робітникам. «Товарищ Шевченко еслі б жіл сєводня, то вместє с нами біл би панскую Центр. Раду!» — гарлав на мітинґу в Лубнях командир «Харьковского пролєтарского отряда ім. Шевченка».

З великим жалем треба ствердити, що в «большевизації» живого Шевченка (бо його творчости) діяльну участь приймали наші ліві соціялісти» есери — боротьбісти і ліві есдеки («незалежники»), що дали себе заманути большевицькими соціяльними кличами і пішли проти своєї національної держави. З них один такий А. Річицький (пізніше розстріляний большевиками вже як член ЦК КП(б) особливо багато попрацював щодо кастрації національних первнів Шевченкової творчости, написавши цілу книжку «Тарас Шевченко в світі епохи». В цій книжці А. Річицький, з ревністю добровільного московського прислужника, ретельно затушковує протимосковські, національно-визвольні ідеї творів Шевченка, підкреслюючи натомість, що «своєю соціяльною поезією Шевченко міг би знайти собі ґрунт в революційній плебейсько-пролетарській суспільності . . . Що він був поетом — борцем за визволення соціяльної верстви — матері сучасної робітничої кляси . . .»

Та минали роки, кріпшала совєтсько-большевицька влада і більшало число її жертв. Більшість передреволюційних панів вигублено, частина встигла втекти за кордон, ще якась частина присмокталась до н о в и х п а н і в, що їх совєтський режим наплодив таки досить швидко і в чималий кількості. Стало нудно і навіть незручно на кожному кроці, як це було раніш, відмінювати в різних варіянтах колись таке модне: «Геть буржуїв і панів! Всадить їм штик у товсте пузо!» Адже буржуями і панами була тепер «сметанка» колишніх революціонерів і пролетарів! Старі большевицькі гасла в новій совєтській дійсності, з її купою партійних вельмож і мільйонами партійних п'явок-паразитів, могли будити в підсовєтській людності небажані і небезпечні думки та настрої.

І совєтсько-большевицька пропаґанда (десь так з половини 30-х років) генерально «переключається» і «перебудовується». Після винищення майже всієї старої партійної ґвардії це пішло Сталінові досить легко, бо молоді партійні телята, підвищені до ранґи високих достойників, з т. зв. Жовтневою революцією, її боротьбою і кличами здебільша нічого спільного не мали.

У Совєтському Союзі все йде «директивно» і підстригається під одну зачіску. А Шевченко досі був дуже протипанський, палко — революційний у внутріполітичному і соціяльному пляні. Тож треба і його причесати якось так, щоб він допомагав зміцняти новий етап большевизму або бодай хоч не шкодив. І ось большевицька пропаґанда починає звеличувати в Шевченковій творчості «народність», зводячи її до чистої побутовщини і мрійно сентиментального українофільства. (Це вогненну, орлиного лету музу Шевченка!). «Зоре моя вечірняя», «Нащо мені чорні брови», «Дівичії ночі» тощо, стають тепер — в представленні большевицького «аґітмасу» і «аґітпропу» — ледве не центральними, «визначальними» для поетового обличчя творами. Саме їх, як «спів українського Кобзаря», а не «Сон», «Кавказ», «Посланіє» підсовують тепер «першим пляном» українському школяреві, деклямують з нагоди Шевченківських свят тощо. Совєтське «шевченкознавство» робило свій чевговий поворот, підпорядкуючись новому загальному курсові червоного Кремля, що вертався до старих підвалин московського імперіялізму царської доби. Соціяльно ліві кличі і гасла, як такі, що втратили свою дійовість для Москви, поступово стушовуються. Натомість починає зростати культ Івана Каліти — «собірателя землі русской», Івана Лютого (Ґрозного), Петра І-го та таких ніби нічим з большевизмом непов'язаних московсько-патріотичних постатей як Олександер Невський, Іван Сусанін, генерали Кутузов і Суворов, адмірали Нахімов і Макаров.

Щодо України і Шевченка, то цілком замовчують ті місця Шевченкових творів, усуваючи їх з шкільних і масових видань, де Шевченко картає Богдана Хмельницького за його нерозважний державно-політичний крок — присднання України до Москви в 1654 році. Натомість посилено «опрацьовують» постать Хмельницького в промосковському дусі такі борзописці як О. Корнійчук (п'єса «Богдан Хмельницький») та інші. Лаючи на всі заставки Івана Мазепу, большевицька преса підносить натомість нікчемних зрадників Кочубея та Іскру.

«Жіть стало лучше, жіть стало вессләй!» — кинув фразу (справді крилату своєю нечуваною брехнею!) кремлівський диктатор. І затанцювала «єдінообразно» большевицька пропаґанда: «Жіть вессләй! Дайош радость, пєсні, пляскі!»

І почалося: «Страна моя, Москва моя — ти самая любімая!» «Нас пеньєм встречает рєка!» «І любят пєсню дєрєвні і сьола!» А приперті до стіни, тричі «перевиховані» тичини-рильські несуть і «свій глек»: «Хай шумить земля піснями!» бо «Воля Сталіна над нами . . .»

Словом, «народ благоденствує». А раз так, то він не потребує журитися, не потребує навіть багато думати над різними пекучими питаннями — йому подавай розвагу.

І що далі тематика цієї «розваги» від соціяльно-політичних проблем дня, тим краще. Небезпечно виснаженому «стахановщиною» українському робітникові чи замученому, напівголодному колгоспникові задумуватись над соціяльно-політичною проблематикою! Тож театри починають ставити старі-престарі речі як «Москаль—Чарівник», «Сватання на Гончарівці», «Пошилися в дурні» (без перерібки!), «На перші гулі» і т. д. Замість так пропаґованих раніше пісень про революцію, тепер випускають збірники народних побутових пісень з «дощиком», «щедриком», «Гандзею-кицею», «хрещатим барвінком» і «любистком-чарами». Шевченка, річ ясна, допасовують до цього «строю», роблять з нього нешкідливого поета «літератури для домашнього вжитку», щось на зразок «малороссійського Кольцова», — як про нього зволив пожартувати один російський критик.

Тому захищаючи справжній ідейно-політичний прапор Шевченка, ми повинні боротися так проти «першоетапної», як і «другоетапної» большевизації нашого великого поета. Не «співець українського передпролетаріяту» (А. Річицький), не «безвредно кобзарствующий» сентиментальний «батько Тарас», а співець Москвою поневоленого українського народу, бойовий речник його національно-визвольної боротьби — ось справжня місія історичної появи Шевченка і дійсний прапор його геніяльної творчости.

Павло Маценко

До характеристики творчости М. Д. Леонтовича

Музична творчість Леонтовича за його виняткову майстерність опрацювання народніх пісень відома широким колам українського громадянства й через виконання їх по світі Українською Республіканською Капелою під дириґуванням Олександра Кошиця стала знаною і в широкому світі. Що-року перед Різдвом його уславленого «Щедрика» можна чути в радіопрограмах Америки й Канади в мовах анґлійській і французькій. Шкода тільки, що «Щедрика» видано в Америці у музичному видавництві: Carl Fischer, New York, Cooper Square, "Carol of the Bells" (ukr. carol). Musik by M. Leontovich, Arr. by Peter T. Wilhousky. І цей твір іде як аранжемент Вільговського, хоч це фактично аранжемент М. Леонтовича. На цей плагіят ще треба звернути увагу громадським установам.

М. Леонтович відомий як автор прегарних опрацювань для хору a capella мелодій українських пісень. Написав він небагато, але його творчість остільки своєрідна й різноманітна щодо методів мистецького мислення, що притягла до себе увагу українських музик, які, побачивши в тій творчості майстерність викінчення, невільно й вільно підпадали впливові. Так постала «школа Леонтовича». Послідовників здобутків Леонтовича між українськими музиками багато. Їх ще не час рахувати. В східній Україні (до 30-х років) бували навіть періоди, коли письменники й музики були під психічним впливом якоїсь одної його пісні, як, напр., «Піють півні». Не уникла тих впливів і західня Галичина та Америка.

В чому проявлялись ті впливи Леонтовича на його українських послідовників в цьому допису не збираюсь говорити, як також не буду квестіонувати доцільности того явища. Бажаю тільки познайомити зацікавлених в цьому з думками про творчість Леонтовича людини, яка знала його дуже добре, працювала з ним та перша показала його творчість широкому громадянству й світові. Цією особою є сл. п. О. Кошиць.

Під час спільної праці з О. Кошицем на Вищих Освітніх Курсах у Вінніпеґу в роках 1941—1944 не один раз доводилось мені говорити з ним про творчість М. Леонтовича, а потім обмінюватись своїми думками і в листуванні. Один такий лист, що майже весь присвячений М. Леонтовичу, я й подаю в цьому дописі.

Свого часу я був особливо зацікавлений «Щедриком», а найбільше ґамообразним ходом тенора в ньому, який потім де треба й не треба вживався послідовниками Леонтовича. Ось що писав до мене про те О. Кошиць 30. 10. 1941 року з Ню Йорку:

. . . «Про спадаючий «гамообразно» хід тенора в «Ченчику» пам'ятаю от що. Якось після проби в літньому театрі Садовського, не пам'ятаю якого року, чи 1914 чи 1915-го, підходить до мене в садку артист Петляшенко (брат Мар'яненка, нашого прем'єра) й каже: «Маестро, чи Ви знаєте отаку пісеньку?» — й починає мені наспівувати «Ченчика». І мелодія — чудова народня «полька» — і слова мені дуже вподобались, а головне це було щось нове, чого я ніде не чув. Я схопив ту мелодію й вона почала мені зараз укладатись на хор. Тож, ідучи з Купецького саду на «Володимирську горку» та обмізговуючи цю пісню, почув я необхідність додати до дрібної мелодії якогось більш стійкого, тягучого контрасуб'єкту і якраз на розі Олександрівської вул. й доріжки на «Володимирку» впав мені в голову ход тромбонів в другій частині вальсу в «Євгенії Онєгіна» Чайковського: на тлі швидкої мелодії тяжкими октавами ступнево вниз (майже на протязі цілої октави). Цей засіб так пасував до мелодії «Ченчика», що я швиденько пішов додому і зараз зробив нарис. А потім, не пам'ятаю вже коли, як «Ченчик» був готовий, приїхав до Києва Леонтович і привіз з собою для розгляду щось нове, не пам'ятаю що. Це була вже його друга візита до мене і так само, як і в перший день знайомости, ми сіли пограти і мої розкладки («довгих пісень»,

як жартував він з моїх широких розробок). Йому дуже вподобався «Ченчик» і власне те місце з гамоподібним контрасуб'єктом. А потім я одержав від нього «Щедрика», в якому головну ролю грає той самий музичний засіб і тоді ж вивчив його з «Студентським хором Університету Св. Володимира» для наступного концерту колядок в 1916 році. Це був початок популяризації Леонтовича в моїх концертах і взагалі перший його виступ в світ, як компоніста. Виступ дуже вдалий і успішний. Новизна в аранжовці полягала в трактуванні народньої мелодії, вокальної по суті, як об'єкт інструментальної розробки. Це надавало безумовно свіжости аранжовці, чулось щось незвикле і подобалось публіці дуже, включно до надання титулу «ґеніяльности» самому авторові.

Як видно, то цей засіб подобався й самому Леонтовичу, бо він почав його тулити, де треба й не треба, не зберігаючи міри. Через те ці ходи в деяких піснях, як засіб описовий, були на місці і виправдувались текстом, а подекуди (і дуже багато) були пустою грою, не виправдувались нічим і надають його розробкам одноманітности й штучности. Головне ж, що в цьому полягає одірваність від вокальної сфери, якої витвором є народня пісня. Коли це можна було вжити в «Ченчику», то через те, що сама мелодія «до танцю» і має характер цілком інструментальний. Тут можна було наробити дечого й більше «не вокального» та неприродного і все було б виправдане імітацією інструментальної музики, а чим може бути виправданий такий ход в «Щедрику»? Який резон його вживання крім цілком технічної користи, що виходить з чотирьох нот «остінато» в мелодії? Ні характер стародавнього музичного примітиву, ні самий характер змісту пісні, ні часу, коли вона виконується на свята, ніщо друге не виправдує його. Але що звучить чудово й майстерно зроблене, то цих питань ніхто собі не завдає і все «олл райт» — «побідника не судять».

Не будемо й ми його судить, бо вживає того ходу і подібних майстерно. Але можна судить самий принцип, самий підход до пісні, ту відірваність від вокальної атмосфери, в якій тільки й може звучать і жити пісня, як пісня. (Пригадайте, що Козицький свої вільні опрацювання назвав «Прелюди», бо пісню вживає не як пісню). Тож такий спосіб опрацювання носить в собі якесь неприємне зерно фальші, неприродности, хоч як чудово звучить все взагалі. Звичайно, що тієї фальші звичайна публіка не чує, навіть не почує музикант, який не працює над піснею і не знає делікатних деталів її орґанізму. Для фолкльориста ж це — профанація пісні, як пісні.*) Бо хорова обробка пісні повинна дбати не тільки про «вокальність» як загального, так і кожного голосу зокрема, але також і про типовість рис кожної партії та їх національний характер. Тоді пісня буде і піснею, і вокальною, і природною, в ній не буде відчуватись штучности, видуманости, а все буде так, наче воно «само виросло», цебто буде осягнута найвища точка мистецтва, коли воно повертається в природу. Всі прекрасні опрацювання Леонтовича не дають цього враження. В кожній пісні я не бачу пісні, а бачу Леонтовича, бачу, який він талановитий, якої м'ягкої вдачі, який поет і навіть який теплий та щирий українець, а пісні — не видко, вона линяє перед постаттю автора, не видко і її вокальности й не помітно її українських рис (навіть це!)

Тож ставлення до пісні, власне до її аранжування, яке знаходимо у Леонтовича, є ставлення загально-музикантське (вибачте за вираз), як до звукового матеріялу у формі «так би мовити» пісенній. Через це вона так і вподобалась в с і м: і музикам і публіці. Музикам — це звільнило їх від обов'язку знати і розуміти пісню (нашу зокрема) та її вокально-хорову суть, розв'язало їм руки та дало можливість мписуватись у сфері цікавій вже через те, що недоступній. Звідси стільки малпувань Леонтовича та його «ходів», починаючи від Вериківського, Козицького, Гайворонського і «імена їх же Ти, Господи, віси». Публіка ж зраділа, бо почула щось знайоме в незнайомому, звикле в незвиклому, а головне — легке для сприймання, бо помазане миром загальномузикальним. Можливо, що й ми самі через те любимо ті аранжування, бо вигідніше купити річ готову, ніж самому шити, зрозуміти зразу, ніжміркувати над чимсь новим. Отже переходимо в сферу інтеліґентських, напів інтернаціональних, відчувань, думання та штампового виробу, де всі гострі вугли зглажено, все припасовано й вигідно... й дешево. (Не понижую цим ціни Леонтовича!)

Через те то так вхопились за нього всі музики советського ґатунку й напрямку, бо він був мимоволі виправданням їхнього «нівелюючого» п р о ґ р е с у (як вони кажуть) в українській музиці. Як не нівелювати, коли в самому корені, в народній пісні з'явилась червоточина! Ну, й валяй «Яблучко» на «Ой, щож то за шум учинився» чи щось в цьому роді. Це, звичайно, «далекосяглості» мого будування, Ви й беріть їх за такі, але вони логічно виходять з мого ставлення до народної пісні взагалі, а до нашої зокрема, а таке ставлення — це моє кредо.

Тепер щодо тих російських каденцій..., якими Леонтович обдарував деякі з наших пісень. Ті кінці іноді бувають до того огидно чужі й непотрібні, що чутливі люди просто казяться від них. Я, памятаю, й сам почував, що мене нудить від російського «тюрі»..., яким тягнуло з тих хвостів. Тож зразу ж, як вийшла Леонтовича «Друга збірка» (вона ж і перша!) **) пісень, яку

*) Що на творчість Леонтовича дивився так не один О. Кошиць, бачимо це з праці визначного знавця української пісні Климента Квітки: ...«в своїх хорових збірниках Лисенко виявив принципіяльно більшу повагу до народнього ориґіналу, ніж пізніший дуже прославлений композитор Леонтович... Леонтович іноді поводився з мелодією зовсім вільно, а взявши з збірника Конощенка П. ч. 59 пісню «По-під терном стежечка», знівелював і збаналізував своєрідний ритм ориґіналу»... (К. Квітка— «М. Лисенко як збірач народніх пісень», УАН, Повідомлення муз.-етноґр. кабінету ч. І., стор. 15—16).

**) Коли О. Кошиць запитав М. Леонтовича, чому видається ним зразу друга збірка, а не перша, якої ще не було, він відповів: «То, бачте, хитрість. Як покупці поба-

він послав Лисенкові, а той мені на Кавказ, де я служив, то я просто не міг витерпіти, щоб не написать Миколі Виталієвичу (Лисенкові) дослівно: «Спитайте того подільського панича, нащо він чіпляє до українських пісень кацапські онучі?». Лисенко потім багато сміявся з того виразу.

До речі — до самої смерти Лисенка я був з ним в самім близькім контакті, особливо в останні часи, коли ставив в театрі Садовського його опери. Леонтович з'явився на київськім обрію вже в році 1916 і я не пам'ятаю, щоб Лисенко коли говорив про нього, як про людину, яку він знає (Лисенко помер 1912 року), чи про його творчість, якої тоді ніхто не знав і навіть не чув про неї».

Так думав Олександр Кошиць про опрацювання українських пісень М. Леонтовичем. Що думки його про відношення «музик советського ґатунку» до творчости Леонтовича є точні, можемо в тому переконатись з їхніх праць про Леонтовича. Яскраво це представлено в книжці «М. Д. Леонтович, збірка статей та матеріялів». Упорядкував та зредаґував В. Д. Довженко. В-во Академії Наук Української РСР, Київ 1947.

Зиновій Книш

До проблем тривожного майбутнього

II. РОЗВІЯНІ ІЛЮЗІЇ

1.

Що більше наближається момент повного звільнення України від московського окупанта, то більше проблем стає перед нами, що до їх розв'язки мусимо підготовитися заздалегідь. Бо імпровізувати в останній хвилі — це значить відразу засудити діло на невдачу.

На одне з перших місць у тій проблематиці висувається господарювання живими силами України. Питання це многогранне і підходити до нього можна з різних сторін, з різних точок погляду, як теж різно його самого розуміти. Сьогодні нас у першу чергу цікавить залучення в політичну й економічну відбудову України тих сил, що перебувають на еміґрації.

Українська еміґрація — одна з найбільше чисельних. Своїм числом уступає вона хіба одній тільки московській, в деяких тільки країнах. Економічна нужда й політичний гніт розсіяв українців, як жидів, по світі. Довгими валками сунули вони на Схід, вантажними пароплавами пливли на Захід. Український плуг вперезав земну кулю впоперек і зійшлися українські люди з двох сторін на другому кінці світа: зо Сходу — від Камчатки, із Заходу — від Аляски.

Циферно встановити кількість українців у діяспорі дуже тяжко. Статистику переводили уряди держав для своїх цілей і своїх потреб, національна свідомість давніших еміґрантів стояла дуже низько, через те губилися вони масово серед поляків, румунів, австрійців і т. п. Все таки сьогодні не відбіжимо далеко від правди, коли спинимо свої обрахунки між півтора і двома мільйонами українців у світі, поза межами рідного краю. Не враховуємо сюди тих, що теж покинути мусіли Україну, але не вийшли поза державні кордони Советського Союза.

Це кількість дуже велика, що рівняється своїм числом неодному малому народові в світі, якому нераз легше пробиватися, як народові українському.

Природнє, що український визвольний рух мусить брати цей фактор до уваги і визначити йому властиве місце та опреділити його ролю в загальному змаганні до незалежности української нації. Але тут незвичайно легко стати на мильний шлях і змарнувати багато можливостей. Ця небезпека почала себе виявляти з особливою гостротою в останніх часах, коли з собою віч-на-віч зустрілися дві українські еміґрації: стара, в подавляючій своїй більшости економічна, і нова, в своїй перевазі політична. Площина стику тих двох світів, з безліччю дрібніших і поважніших конфліктів, сама по собі дає нагоду надзвичайно цікавих суспільно-психологічних студій, на жаль, нераз дуже болючих.

2.

В своїх політичних рахунках визвольний рух робить засадничу помилку в підході до еміґраційної маси. Його носії, що їх можна б назвати коротко й образно словами Франка «дух — вічний революціонер», не вживаються в психіку людини, що п е р е с т а л а бути еміґрантом, що вросла в ґрунт і в якої закон землі по довголітніх змаганнях поборов закон крови. Ми підходимо до вже осілої української еміґраційної маси, або до такої, що ступила на шлях осілости, з тими самими критеріями патріотизму й оцінки обов'язків супроти України, що їх ставимо самі до себе. Ставимо т е п е р, бо хто знає, як це буде виглядати завтра і чи під страшним тиском тягару чужого світа так само не спопеліє наше горіння. Ми пройняті одним основним, домінантним бажанням: якайшвидшого повороту на рідну землю. Під його впливом визначуємо ролю не тільки собі, але й усім українцям на еміґрації, українцям не тільки по своїх національних почуваннях, але й людям українського походження, що українцями в нашому розумінні слова скоріше чи пізніше перестали бути, а тільки залишили в себе більшу чи меншу симпатію до української

чуть, що то вже друга збірка, будуть купувати, бо вже перша розійшлась»... (З розмов автора допису з О. Кошицем в 1941 році у Вінніпеґу).

Передано цей лист О. Кошиця до уваги заінтересованим українською музичною культурою з нагоди появ різних советських публікацій **про творчість М. Леонтовича.** Хай це буде причиною до глибшої застанови над його творчістю.

справи і до землі своїх предків. Так повстає трагічне і фатальне в своїх наслідках непорозуміння: ми вимагаємо повороту в Україну від людей, що звідти добровільно вийшли і туди вертатися не хочуть. Може їм нераз тяжко признатися одверто до всіх консеквенцій, що логічно з такої постави випливають і тому може вони нераз мовчанкою поминають те питання, але що більш настирливо будемо вимагати відповіди і настоювати на ясне визначення їхнього становища і коли внаслідок їхньої відмовної відповіди — бо всяка інша була б нещира — схочемо поменшити їх гідність і вартість — відвернуться вони з ненавистю і від нас і від нашої справи, а тоді стратимо й ту можливість помочі для української визвольної справи, що їх з іншого боку від них можемо дістати.

Поставімо справу ясно: еміґраційна маса, що перебувала в оточенні чужого середовища через одне людське покоління, як теж народжені і виховані там її діти — це позиції, що їх мусимо відписати са старти в нашому білянсі національних сил, відписати на страти в тому сенсі, що в Україну вони не повернуться ніколи, поза рідкими одиничними випадками, що активної участи у відбудові і розбудові української держави вони не возьмуть. На те складається дуже багато причин суто-українського характеру, як теж і загально-соціологічних, що знаходять своє потвердження в історії людського роду від кількох тисяч літ по нинішній день.

Добре це собі мусимо затямити, добре передумати справу, бо тоді з однієї сторони не будемо будувати замків на льоду, з другої не зробимо непотрібної кривди людям, що на неї не заслужили, і в положенні яких хто знає чи не найдемося ми самі.

Величезна більшість заморської української еміґрації вимандрувала з України, тікаючи від нужди. Принесла з собою рідну мову, бо іншої не знала, зберегла свої звичаї, бо інших не мала. Але в її серці поволі гасла туга за рідним краєм в міру того, як більшав її добробут, і якесь дивне почуття там засіло: ностальгія, помішана з погордою. Згодом це виродилося в гостро зарисований комплекс меншевартости через порівняння з багатшим і сильнішим чужим оточенням. Яку традицію могли вони передати своїм дітям, як могли дітей навчити любити і розуміти цей край, з якого добровільно мусіли тікати перед бідою і нуждою? Звідки могла там узятися національна гордість, найсильніше забороло проти денаціоналізації? Образ того краю, битого горем і злиднями, залишився довгий час уже після того, як їхні брати на рідних землях пішли швидкими кроками культурного, політичного й економічного поступу так, що сьогодні в багато дечому перевищили той світ, що для еміґранта став вершком мудрости і вартости.

За той час еміґрант приріс до нової землі, якої закон почав діяти на нього з невбаганною послідовністю. Він почувся тут вдома і з того почуття не заверне вже ні його самого, ні його дітей ніяка сила. Хоч як це болюче може бути, хоч як гірко нам можа погодитися з тим, але того фактичного стану ніщо в світі не змінить, а боротися з ним — це сизифова праця, тяжка, страшна і без ніякої надії на успіх. Заморський українець в Україну не вернеться і під тим кутом нема що розглядати його ролі в українському визвольному рухові. Він може помагати Україні морально, політично, фінансово. На тих ділянках він може нераз більше зробити, як найбільший український патріот, але дійде до тієї межі — і дальше не ступить кроку. Ми свідками, як в Америці виросла і виховалася зовсім нова категорія людей українського походження. Вона вже навіть українцями себе не називає, тільки «юксами», що сепаруються від усього корінного українського, часто навіть від батьків своїх, але зберегла ще свідомість свого українського походження і з того титулу часом може принести своєрідну поміч політичним змаганням України в спосіб інакший і більш успішний, як тисячі свідомих ще українців. Річ у тому, щоб не ставити одної мірки до всіх людей українського роду, вміти поділити ролі і впарі з тим вимоги.

Є вже маси, що до них не можна ставити ніякого іншого домагання крім того, щоб не порвали до решти з українством, щоб зберігали українську мову, культуру, традицію в нових обставинах, в яких залишаться навіки. Чи маємо за те ними погорджувати? Чи маємо відмовляти їм моральної вартости? Чи можна ставити їх на рівні з національними ренегатами, яку то тенденцію бачимо в деяких гура-патріотів ультрареволюційної закраски, Чим гірші вони від інших народів, що найшлися в подібних умовинах життя?

Від соток літ еміґрують зо своїх рідних країн італійці чи німці. Мільйони їх вийшли вже поза межі своїх батьківщин, не думають про поворот, ані не заохочують їх до того їхні уряди. Скажім, що положення тих народів інакше, можливо і в нас так буде якийсь час після осягнення незалежности, коли Україна буде перенаселена і буде змушена шукати природнього відпливу для свого населення. Але ось інші народи — ірляндці, поляки, словаки — еміґрували з ідентичних причин, як і ми. Чи то з політичних чи з економічних мотивів покидали вони свій край, що стояв у затяжній боротьбі за національно-політичне визволення, але прийшов день перемоги, національний прапор знову замаяв у вільних їхніх країнах. Скільки поляків з майже п'ятимільйонової маси в Америці вернулося додому? Скільки ірляндців приїхало на свій зелений острів? Скільки чехів і словаків забажало стати громадянами новонародженої чехо-словацької республіки?

Від віків змагаються з собою голос крови і голос землі. Хто з них сильніший? За ким остаточна перемога? Сила крови держить вкупі жидівський нарід від двох тисяч літ, але скільки з них хоче вернутися в Палестину, обіцяну землю Авраама й Ісаака?

Український нарід, нарід хліборобської культури, міцно вростає в землю, що її зрошує своїм потом. Як трудно його з неї викинути, свідком історія останніх десятиліть: колективізація, всенародній спротив проти виселення з Закерзонії. Чи й тут, на американській землі, не відзивається

до нього ґеній землі, що її він від трьох поколінь обробляє, що її вирвав з пустелі, виборов у заздрісної природи?

Закинути треба мрії про добровільне переселення в Україну, бо того ніколи не було в інших народів, не буде і в нас. Повернуться туди, на землю своїх батьків, тільки ті, що малими групками розсіялися по світі, що серед чужого моря не можуть забути про рідний край. Повернуться насильно вивезені, як тільки прийде на те пора, але ніколи не вернуться ті, що добровільно з України вийшли і пішли в світ шукати ліпшої долі. Хто будує на тому політичні надії й концепції, той живе в світі фікцій і не має кваліфікацій на політика.

Найстарша еміґрація в світі — це поселення жидів в Єгипті. Як відбувся їх екзодус? Які докори підносилися на адресу Мойсея, що казав їм опустити землю єгипетську, землю неволі, але й землю достатку, і вів їх кудись у незнаний їм «обіцяний край»? Сорок літ проблукав Мойсей в пустині, доки не вигинуло все, що пам'ятало Єгипет, аж тоді привів Єгова нарід Ізраїля до землі своїх патріярхів.

Найстарша відома нам в світі депортація — вавилонський полон жидів. Хоч вернулися жиди в Палестину, до своєї святині в Єрусалимі, та скільки їх з жалем опускало землю неволі і скільки в ній добровільно залишилося?

Приклади того найдемо і в іншій історії. «Дівка-бранка, Маруся попівна, Богуславка» випускає козацьких невольників в Україну, відкриває їм двері тюрми, та сама залишається, бо вже «потурчилась, побусурманилась, для розкоші турецької, для лакомства нещасного». Рідний край став їй чужиною, — а вона не була виїмком.

Кошовий Сірко розгромив кримського хана і вивів в Україну своїх земляків, що замандрували туди з ясирем і осталися жити в неволі, забувши про рідний край. Дехто жалів за Кримом і не захотів вертатися в Україну. Заболіло це сильно Сірка: «Як мусить жити дальше Україна, коли діти її так легко її забувають». Сильні в свойому трагізмі слова Сірка, після того, як казав їх вигубити, шарпають душу ще й тепер: «Простіть мені, брати мої! Але ліпше вам спати тут до страшного суду Господнього, аніж розплоджуватись в Криму на безголов'я рідній вашій землі, а собі без святого хреста на вічну погибель!»

Оцінюючи реальні фактори в еміґрантській нашій політиці і визначуючи місце їм у загальній мобілізації національних визвольних сил, треба відорватись нам від усіх моментів емоційної натури, забути про всякий сантимент, бо це тільки затемнює горизонт нашої думки і зводить її на манівці. Ставляючи давню еміґрацію на наше місце і силкуючись її посадити в наше сідло, робимо кардинальну помилку і змагаємось за те, чого ніхто, ніде й ніколи перед нами не доконав. Не час і місце розводитися тут, чи наша еміґрація ліпша чи гірша від такої самої в інших народів. Найважніше те, що **ми вже не маємо одних тільки українців, що в нас є американські українці, канадійські українці, аргентинські українці і т. д., що вони вже не тільки такими є, але такими будуть, бо такими хочуть бути. Цього факту не змінять ніякі патріотичні деклямації. Це ствердження мусить стати вихідною точкою в переоцінці цінностей, у визначенні ролі й розподілі функцій визвольного українського руху.**

3.

Претензії наші до осілої української еміґрації випливають в дуже великій мірі з перецінення ролі еміґрації взагалі. Яка б не була велика числом і сильна багацтвом українська еміґрація, вона по своїй психології і політичним умовинам свого істнування може бути тільки субсидіярним чинником у визвольній політиці.

Якби ми поставили собі щиро питання: яке буде наше відношення до рідного краю і як приймуть нас наші рідні, нас, що вбираються в тоґу арбітрів українського патріотизму? Чи не так само осудять і нас, коли настане великий поворот «і те, що мрією було роками, обернеться у дійсність і можливість», — за словами Олени Теліги. Чи не перебільшуємо ми і свого значення, і нашого питомого тягару, і наших можливостей у зустрічі віч-на-віч з рідним краєм?

Якесь глухе недовір'я до всього еміґрантського криється в душі підпільника, в душі нараженого на вічну небезпеку бійця-революціонера. І холодна байдужість у тих, що не цікавились боротьбою, шукаючи тільки хліба і безпеки. Великий змаг між Сталіном і Троцьким за Ленінову спадщину, це не була тільки боротьба двох амбіцій, жадоба влади в двох індивідуальностей — там станули проти себе два світи, світ еміґраційної вербалістики, як не можна краще зарепрезентований Троцьким, і світ конспіративної революційности, як не можна краще восіблений Сталіном, що переміг і майже до ноги вигубив «ґвардію старих большевиків». Чи не заколисуємо себе в іллюзіях, що їх до болю гостро розвіє колись вітер зустрічі з дійсністю? Еміґрант все був і буде чужим для країни, з якої вийшов, що ані він її, ані вона його не в силі буде зрозуміти. Хоч як це трагічне, але твердо правдиве і що скоріше з того витягнемо науку, то краще і для нас самих і для нашої справи.

В нас заворожене коло: провід не може перебувати й діяти в краю, бо в умовинах підбольшевицької дійсности неможлива розгалужена і справно діюча широка конспірація. Він мусить перебувати закордоном, де має вільність рухів і свободу слова. Але довше перебування його на еміґрації неминуче тягне за собою відчуження від народу, переставлення з бойовости на репрезентантщину, обезкорінення. Зв'язок тяжкий, доповнення свіжими крайовими силами трудне.

В такому стані класти за великі надії на еміґрантську масу — це нічим неоправдані іллюзії. Вони небезпечні ще й тим, що відривають нашу увагу від єдиного життєдайного джерела, від рідних земель і їхньої визвольної проблематики, вплутують нас у світ еміґрантської гризні і тупцювання на місці. Відводять за велике місце якостям еміґрантським, політично-статичним, віддалюють від якостей крайових, динамічно-революційних.

Визначивши для еміґрації тільки помічне значення не тільки тепер, але й колись, після її

частинного повороту на рідні землі, ми ясно ставимо справу й заощаджуємо собі розчарувань та гірких жалів у майбутності, уникаємо багато безпотрібних конфліктів у сучасності.

Україна втратила і ще втратить дуже багато крови. Її простори опустіють, як пустіли колись після татарської навали і в часі Великої Руїни. Населення її прорідне ще більше після примусового екзоду московських та інших неукраїнських елементів. Але природнє здоров'я і велика плідність українського народу швидко вирівняють всі втрати. Було б наївністю думати про масове переселення української еміґрації та перебільшувати його значення. Авже ж, коли повіє вільний вітер на українських степах, будуть вертатися туди українці з холодного Сибіру, з північних тайґ, з сухого Туркестану. Вернеться дехто і зо старої еміґрації — для кожного місце найдеться. Але в'язати з тим великі надії й розраховувати на вирішню політичну ролю еміґрації — це ілюзії, що їх підсичувати і даремно, і шкідливо.

Юрій Артюшенко

За запілля для Зеленого Клину в Америці

Геополітичне положення України було без сумніву одним із найважніших чинників у формуванні провідних політичних засад України в її східній політиці. Сусідство зі степами Середньої Азії та через Кавказ і Чорне море з Передньою Азією й Середземним морем, при гирлі Дунаю через Румунію з балканськими землями і нарешті наші колоністи на Далекому Сході визначають історично підставові політичні напрямні, тактику, стратегію й саму концепцію східньої української політики.

Та понад цим, як і понад іншого характеру чинниками, при формуванні українських політичних підставових засад був чинник духовий. Українська духовість на грані двох світів — Сходу й Заходу, в суходільнім центрі між двома старими континентами, переходячи з епохи в епоху, прагнула до синтези ідей не тільки в себе самій, але й в зовнішнім світі. І в наш час Україна, гармонійним пов'язанням нового сучасного з давнім минулим в одну нерозриву тяглість, формує свою східню політику на заповітах своїх великих предків, що спираються на стару християнську мораль, сувору етику й героїчно-лицарську духовість.

Наші предки, колонізуючи простори Далекого Сходу, стали першими, що означили там межі й простори охоплені европейською духовістю, тому їм припадає й надалі бути культурно-політичним осередком Далекого Сходу. Тож про них італієць Люїджі Барузіні у своїй книжці — «Царство каторги», що вийшла після його відвідин Сибіру в 1935 р., пише: «Українці — це єдині европейці в Азії» . . . Власне в тій культурно-політичній місії на Сході українцям припала найтяжча, але тому й найпочесніша роля.

Мільйони добровільно й примусово переселених українців в Усурийський й Амурський краї, та й по цілім Сибірі, поколіннями підносили культурно й цівілізаційно ці простори, розбудовуючи їх до високого економічного рівня, й то як під оглядом сільсько-господарським, так і промисловим і все власною тяжкою працею, що коштувала багато жертв.

В свій час ми в статтях «Україна й Схід», «Україна й Туркестан», «До сибірсько-української проблеми», ширше спинялися над економічними й політичними проблемами цілого Сходу, тому тут будемо триматися стисло тільки теми зазначеної в заголовку цієї статті. І так, українці на Далекому Сході розселені переважно коло залізниці і шляхів на Забайкаллі та в Усуруйському і Амурському краях. Зокрема, українці ще перед першою світовою війною були густо розселені в південному Усуруйському краю в басейні притоків річки Уссурі та в прибережнім Ольгопольськім районі аж до рогу Олімпіяди. Тут українці були все в переважаючій більшості й тому не дивно, що ця й прилягаюча до неї територія дістали назву Зеленої або Нової України, а по останній війні цілі мільйони українських політичних засланців поповнили число українських колоністів і то не тільки на Далекім Сході й по цілім Сибірі, але й на Камчатці й Сахаліні. Перша колонізація українцями тих земель ішла зі сходу на захід: наші колоністи прибували туди пароплавами.

Від першої світової війни й до сьогодні українці дають моральну підтримку сусіднім тубемним народам (тунгузам, бурятам, якутам і т. д.) у їхніх змаганнях за відділення в окремі територіяльні одиниці. Українці підсилювали їхнє хотіння, волю й бажання звільнитися з московських кайдан і пов'язували їхні політичні стремління зі своїми. Ще в 1917 році революційний рух на Далекому Сході був подібний до революційного руху на Україні, тоді коли на самих центральних російських теренах він носив цілком відмінний характер. І коли навіть Україна в 1917 р., стаючи з під згарищ старої московської імперії, збройно зударилися на північних своїх кордонах із новим носієм московсько-імперіялістичної ідеї — большевизмом, то й тоді Далекий Схід не пішов із Москвою. Пізніше ж, коли в наслідок московських репресій й терору мільйони нових українських політичних засланців босими ногами по замерзлих сибірських дорогах відбивали свій вигнанчий марш, — симпатії всіх тих народів до українців не гасли, але росли. Українці здобували ті далеко-східні простори не насильством і силою, але тільки шляхом мирної колонізації чи примусового заслання, — все вириваючи з рук дикої природи, а не з рук місцевого автохтонного населення, нові простори земель, щоб загосподарюватись на них.

Найвищий час нам українцям — як тим, що найкраще знають істоту московського імперіялізму, і найтісніше пов'язані з усіма поневоле-

ними Москвою народами, — подумати про те, як практично скермувати пробуджені сили тих народів до спільного визвольного чину за ідеали національно-політичної незалежности, та як у майбутньому стабілізувати відносини між народами визволеними з московського поневолення, — в конкретнім випадку на Далекому Сході. Там, на нашу думку, найскорше будуть можливости нищити московські впливи й виривати з рук Москви джерело матеріяльних сил для її руйнуючого месіянізму, та нищити розгонову силу московської деспотичної духовости. Геополітичне значення Зеленої чи Нової України, зокрема ж у зв'язку з можливим військовим конфліктом між Америкою й СССР набирає характер одного з першорядних стратегічно-політичних відтинків у новім грядучім укладі міжнародніх сил. Тому то й є найвищий час на шляху до грядучих подій подумати про можливости на згаданому, так важному, відтинку, яким є для нас Зелений Клин, та поставити відповідно до того завдання та підготовити кадри для здійснення й закріплення їх.

Українці вже від давна видвигали свою власну концепцію розв'язки проблеми Сходу й шукали спільних шляхів у розв'язці цих питань у міжнаціональному й в міжнародньому маштабах. Та, на жаль, не все вони там знаходили зрозуміння спільности інтересів. Сам автор цих рядків, ще від 1934 року не раз видвигав на сторінках преси згадану проблему. У своїй статті: «Провідна роля України на Сході», що появилася в празькому журналі «Пробоєм» ч. 11 (100) з листопаду 1941 року, дослівно він писав так: «Перед Україною стоїть завдання приєднати до своєї системи свобідних політичних союзів і силою річи політичної й господарської співпраці східні краї й народи, що до тепер були поневолені, як і ми, Москвою. При чому, нав'язання найтісніших взаємин має відбуватися на підставі взаємного пошановання власних сил, одвертости й глибокої етичности в відносинах, і взаємних господарських інтересів для взаємного добра. І лише цим шляхом прямувати до створення на Сході такої системи, в якій би новий уклад сил був наскрізь приязний українській нації. Така політика — оперта на правдивих здорових реальних заложеннях, що перестерігає інтереси усіх партнерів, усе приведе, через справжній шлях органічного росту, до своєї цілі. Бо здобуті успіхи іншим шляхом можуть бути й великі, але історичної проби не видержуть. Хай принцип голої сили, примінюваний Москвою на Сході, відійде разом із нею в забуття. Хай у досягненні наших цілей буде нам на першому місці наша сильна переможно-притягаюча духовість, яка з'єднає нам увесь Схід і зробить Україну знову одним із головних світових центрів культурного, господарського й політичного життя на межі двох континентів, до якого, як найближчого, будуть тяготіти народи Сходу, а також, із сьогодні ще нам небезпечної півночі, звідкілля ж колись їздили вклонитися «До стольного города до Киева, до красного сонечка до Володимира».

Найновіше ж оформлення розв'язки проблеми Сходу ми бачимо сьогодні в Інтернаціоналі Свободи, в АБН і в Прометеї, — співтворцями яких були й українці, які то вважали, що в співпраці всіх разом лежить сила кожного з окрема.

Ще перед останньою війною автор цеї статті, при зустрічі з покійним Сеником-Грибівським, видвигнув перед ним справу створення в Америці відповідних кадрів для здійснення в майбутньому наших завдань на Зеленім Клині, при чім рівночасно звертав увагу на близькість до нього Аляски й евентуальні з того можливости . . . Рівнож тоді автор цих рядків і висловлював думку, що удар большевикам можна завдати тільки розділянням великого простору СССР на дві частини — вдаром між Кайспійським морем і Паміром. Для того то автор цеї статті тоді ж намагався дістатися нелеґально до Персії чи Афганістану, щоб разом з деякими туркестанськими еміґрантами, колишніми повстанцями, що їх раніше очолювали Єнвер-Бей, Ібрагім-Бек, Рохман-Дохта, Мурза-Алі, і інші, створити там близче протибольшевицьке запілля. Та по довшім нелеґальнім плаванні по Чорному і Середземному морях, йому не пощастило туди дістатися й змушений був повернутися назад в Европу.

Сьогоднішне міжнародне положення підсказує авторові цих рядків знову думку повернутися до кількакратно порушуваної ним проблеми. Воєнна хуртовина розгориться на Сході й Зелений Клин буде одним із перших, що попаде в сферу воєнних дій і операцій, тому то Зелений Клин, як колись Закарпаття, й то не тільки для нас, але з великою правдоподібністю й для самої Америки, буде тим пробним іспитом, від якого буде залежати не тільки успіх визволення поневолених Москвою народів, але й дальший хід світових подій і довготревалість заключеного миру.

Боротьба українського народу з большевизмом, яку нарід цей веде з ним від самих перших годин його народження, в очах всіх поневолених Москвою народів Сходу була до сьогодні чимсь вищим від боротьби інших народів з поза большевицької заслони, бо український нарід ту боротьбу веде рівночасно проти большевизму, як большевизму, та проти всякого імперіялізму Москви, як Москви, незалежно від форм її правління. І в цім то українці мають уже сьогодні належний моральний капітал серед поневолених Москвою народів на Далекому Сході. Це то й може сьогодні мати велике значення при поставленні нами на порядок денний проблеми Нової України на Далекому Сході в американських політичних колах. Та основним вкладом для підстав української політики на Сході є ріст українських внутрішніх сил і видвигнений в свій час нами принцип — підсилювання свого довкілля, поставлення перед ним його власних національних цілей й інтересів. Власне це то й роблять наші чисельні колоністи в Азії, які пізнали своє довкілля й дальших від нас сусідів і здобули серед них до українського народу довір'я. Всі народи Сходу без жадного упереджень підуть спільно з українцями до створення нової системи укладу сил на Сході. І нашим завданням, — як політичної еміґрації, — підготовити тут в Америці запілля для здійснення нашої східньої концепції та вишколити власні кадри для закріплення її в слушний час у життя.

М. С.

Генерали сповідаються

Останні часи принесли багато споминів з останньої світової війни, з яких, на окрему увагу заслуговують публікації двох військових фахівців воєнних часів, а саме: німецького шефа генерального штабу в початках війни, полевого маршала Гальдера, та визначного військового спеціяліста Америки, теперішнього військового редактора найбільшої газети світу «Ню Йорк Таймс», Г. В. Болдвіна.

Гальдер написав книжку **«Гітлер-полководець»**, що появилась в Мінхені в 1949 році, а Г. В. Болдвін статтю **«Найгірші промахи Америки у війні»**, що в скороченні появилась в «Рідерс Дайджест» за квітень 1950 року.

Гальдер подає причини, чому і як Німеччина програла війну з мілітарного і частинно політичного боку, а Болдвін подає, чому Америка разом зі своїми деякими союзниками програла війну політично, хоч виграла її мілітарно.

Ось в коротких нарисах їхня сповідь:

Г. В. Болдвін: Американські політичні і стратегічні помилки у війні без сумніву зробили її труднішою, як вона була по суті і сприяли її продовженню. Помилки ці у великій мірі є причиною труднощів, що їх Америка має ще й тепер, по закінченні війни.

Найбільша недостача американців в часі війни — це їхня політична незрілість. Американці бились у війні тільки за те, щоб побідити. Вони не думали про те, що війна — це тільки продовження політики іншими засобами, що кожна війна має свій об'єкт чи ціль, що безпредметні війни — це марне і бездумне кровопролиття і що загальним об'єктом кожної більшої війни є тривалий і справедливий мир.

Американські політичні помилки виходили з чотирьох великих, але фальшивих передпосилок: 1) Московське політбюро закинуло думку про всесвітну комуністичну революцію і чесно заінтересоване в удержанні приязних взаємин з капіталістичним світом; 2) Джоу Сталін — це добрий чоловяга і з ним американці справляться — це була особиста Рузвелтова думка; 3) Росія могла б сепаратно погодитись з Німеччиною. Ця думка опанувала політико-стратегів увесь час, навіть тоді, коли зроблено було висадку у Франції; 4) Вступлення Росії у війну з Японією було потрібне для побіди і для заощадження життя тисячів американських вояків.

Ті помилки (за винятком другої) полягали в тому, що американці не розуміли факторів, мети і мотивації війни. Рузвелт думав, що Сталін більше нічого не хоче, як безпеки для Росії, і коли він йому все дасть і нічого за те не буде жадати, то Сталін буде співпрацювати з Америкою для встановлення в світі демократії і миру. Американці стали жертвою своєї власної пропаґанди, а саме, що російські цілі війни були добрі і що комунізм змінив віхи. Студії марксизму та притягнення думок численних американських знавців були в стані переконати безстороннього чоловіка, що в цьому випадку вовк надягнув лише овечу шкуру. Коли б американці були це визнали, то їх союз з Росією був би тим, чим він мусів бути, а саме тимчасовим подружжям доцільности. Рівнож студії стратегічних фактів та військових донесень вказували ясно на неможливість сепаратного миру Росії з Німеччиною, дивлячись на те очима Росії.

Росія вела смертний бій з німцями на власній території. Вона мала американську поміч і Америка не жадала помочі від Росії. В часі війни Америка повинна була заняти вигідну позицію супроти Росії. Тимчасом американці взяли на себе ролю милостивого постачальника Росії і боязкого союзника, що нічого Росії не жалував. З перспективи кількох повоєнних років ясно, що це була непродуманість. Дальше, замість того, щоб казати і змусити Росію взяти участь в далекосхідній війні, як цього вимагав інтерес Америки в початках війни, американці просто купили собі участь Росії в тій війні, хоч самі уже були там побідниками і займали вирішальні позиції. Ця помилка Америки збільшується ще і тим, що в часі нарад в Ялті Японія в основному вже була розбита.

На хід війни і на мир вплинули дальші дві основні помилки — це вимога безумовної капітуляції та висадка в Західній Европі при страті рівночасно Европи Східньої. Дуже можливо, що вимога безумовної капітуляції була найбільшою політичною помилкою другої світової війни. В першій світовій війні президент Вільсон, а в другій Сталін розріжняли у ворога правлячу кліку та нарід, Рузвелт і Черчіль прогавили ці моменти. Вимога безумовної капітуляції була рівночасно зазивом до безумовного спротиву ворога, це обезвладнювало опозиціонерів в Німеччині і продовжувало війну, коштувало життя багатьох людей і дало теперішний безплодний мир. Тут треба підчеркнути, що Сталін був проти безумовної капітуляції, її критикував і навіть не брав участі в нарадах в Касабланка. Він розумів політичну користь внутрінімецької опозиції і навіть в 1942 році обіцював німцям військо по закінченні війни. Безумовна капітуляція довела до усунення з Европи рівноваги сил, дала Росії пост жандарма Европи, послабила західну Европу і унеможливила всякі бюфери між Заходом і Сходом. Щодо висадки, то вже від 1942 року були розходження між Лондоном і Америкою. Америка натискала на висадку на заході Европи, а Англія на операції на животі Европи, Італії і Балканах, по вісі Білгород—Варшава. Америка думала про скору мілітарну побіду, а Англія про тривалий мир. Англія готова була на операції через південну Европу навіть тоді, коли б це суперечило інтересам Росії. На поміч десантним арміям мали прийти маси слов'ян з піднімецької окупації. Шляхом Дунаю можна було вдарити німців у плечі. Англія добилася десанту в Африці, а відтак в Італії, але з

часом, коли американська потужність росла, мусіла погодитись на концепцію американських стратегів, на інвазію у Франції. Таке рішення було здорове мілітарно, зате хворе політично. Черчіль погодився на десант у Франції лише тоді, коли Росія, довідавшись про думку десанту з Італії на Балкан, різко проти того запротестувала. Рузвелт все доводив, що балканський терен важкий для операцій, а коли це не помагало, все погоджувався на російські арґументи. Рузвелт стояв під впливом улесливости Сталіна, а не переконливости його арґументів.

Сталін знав, що він хоче, а комбінації Рузвелта були лише висновком з неясної політики Америки. Рузвелт думав лише про виграння війни, тоді коли його партнери думали про свої позиції по виграній війні. Спільна англо-американсько-російська окупація Балкану були б більше прислужились мирові в світі. Ще в 1944 році, по упадку Риму, Черчіль пробував перевести десант в Трієсті-Фюме, вдарити в плечі німцям через Австрію, але і тут Америка та Росія взяли верх, не погодившись на це.

Інвазія через Францію була здорова мілітарно і довела до безумовної капітуляції, але вона віддала Росії східну та середню Европу і знищила рівновагу сил. Росія, опанувавши Дунай, дістала в руки вигідні стратегічні позиції в центрі Европи. Як видно з усіх актів, ситуацію передбачили англійці і недобачили американці. Сила Америки була велика, мілітарні комбінації бездоганні і через те затріюмфувала раціоналізація над духом і передбачанням.

Головні архітекти американської політики зрозуміли свої помилки, а військовики признають правильність думання англійців. Американці забули, що всі війни мають свої об'єкти, що всі побіди мають свої умови та що добуття миру є так само важне, як і виграння війни.

Стільки сказав американський військовик про минуле. Чи Америка зрозуміла минуле, щоб не робити помилок в майбутньому? Як нині виглядає, особи змінились, але російсько-комуністичні окуляри, насаджені давніше на очі Америки, ще і нині там сидять і багатьом урядовцям американської закордонної політики затемнюють ясний зір на реальну дійсність.

Франц Гальдер: На початку війни в 1939 році тактичні операції вела команда армії. Гітлер до них не мішався. Він залишив був за собою стратегічне керування війною. Лише в моменті, як фронт опинився під Варшавою, Гітлер наперекір армії наказав взяти Варшаву боєм, а не облогою. При тому Варшава була знищена.

Західний німецький фронт звали французи «комічною війною». Армії стояли проти себе в повній зброї за укріпленням і чекали на чиюсь ініціятиву. Німецька команда думала, що наступ західних армій може відбутись тільки через Бельгію і Голандію, де не було німецьких укріплень. Вони думали ті армії впустити на свою територію і відтак їх протиударом знищити так, щоб не було часу тікати. Всупереч думкам команди Гітлер рішив був наступати на захід в 1940 році. Наступ був вдачний і коли ворожі армії були перед окруженням, Гітлер наказав панцерній армії задержатись, щоб дати час летунству Ґерінґа знищити ворога. Передишку на два дні використали англійці і евакували свою армію до Англії. Гітлерове вмішання у військові справи помогло Англії врятувати свої сили та дальше вести війну.

Похід на Францію закінчено було легко, зроблено вдачний скок на Норвегію, чим випереджено англійців, які хотіли те саме зробити і тим пересунено було фронт на побережжя Атлантику. Наступати на Англію дальше не було чим, бо бракувало кораблів. Гітлер фантазував про обсадження різних островів та про похід на Ґібральтар, але повітрові налети на Англію так були ослабили німецьке летунство, що німці вже до кінця війни не могли мати повітрової переваги, що відбивалось на їх фронтових діях.

Для порятунку Італії німці мусіли кинути сили до Африки, а дальше обсадити Балкан. Гітлер мріяв про опанування Єгипту та зв'язок з Японією через Червоне море, а тимчасом літаків не було, щоб наладнати постачання армії в Африці через опановане Англією Середземне море.

На Заході війна продовжувалась і в тому моменті нависла небезпека зі Сходу. Німці пробували договоритись з Росією в 1940 році і поділити світ між себе згідно з німецьким рецептом, але Росія на це не погодилась. Треба було готовитись до війни на Сході. Політик Гітлер програв бій з політиком Сталіном і довелось полководцеві Гітлерові змірятись з полководцем Сталіном. Створення другого фронту означало програну війну. Ішло про те, щоб не програти її зовсім.

Команда армії розрахувала, що в німців вистане сил на обсадження частини України, Білорусі та Прибалтики, щоб змусити Росію до приличного миру. В тому просторі мали йти дальші бої і на тому просторі мали бути виснажені та знищені російські армії. Тим часом Гітлер політик, хоч не мав сил, задумав був виключити Росію з гри як европейську потугу та добути території до лінії Біле Море — Каспій.

Війна зі Совєтами мала початись на 8 тижнів скорше, але її початок відсунено на літо через те, що треба було забезпечити за собою Балкан і помогти Італії.

Для війни проти Росії створено було три фронти, що через великі віддалі діяли майже самостійно: один на Україні, другий на Білорусі і третій на півночі. Фінляндський фронт був побічний і без великого значіння. Операції йшли по передбаченому пляну з тим, що середній фронт мав обсадити Москву, індустрію та простори, де формувались нові російські з'єднання. По перших успіхах Гітлер твердив своїм ґауляйтерам, що за тиждень буде в Ленінґраді, за два місяці Москва мала просити миру, а на Різдво німці мали святкувати дома. Він навіть відкинув був вимогу армії забезпечити її зимовим одягом. Гітлер думав, що Росія мертва і б'ється останками сил. В міжчасі в нього виник задум покерувати операціями так, щоб заняти Ленінґрад і Сталінґрад, як розсадників большевизму, на що не погоджувалась армія.

Дальше сталось щось незрозуміле. Коли північний фронт наблизивсь до Ленінґраду, Гітлер

заборонив добувати те місто, бо мовляв нема чим прокормити його населення. Південний фронт ішов вперед, лише в східному Поліссю держались большевики. Москалі евакуовали Україну аж до Донця. Середний фронт мав добувати Москву і мав вирішати війну в цілому. Гітлер тим часом уроїв собі, що для нього важніша східньо-українська індустрія, як московський збройний центр і запілля, і дав наказ стягнути з усього фронту панцерні війська для окружного бою під Києвом. Бій під Києвом німці виграли, але тоді рівночасно ініціятива дій перейшла з рук німецьких в руки московські. Армії зпід Києва рушили на Москву, але мотори були зужиті, почалась зима та вкінці московський протинаступ. Це був початок німецької катастрофи на сході завдяки вмішуванні Гітлера в операції проти волі команди армії.

Гітлер заборонив був рухомі операції, щоб зменшити втрати. Не було чим латати діри в фронті, бо резерви були зужиті, а Гітлер, думаючи, що Москва вже лежить на лопатках, заборонив був творити нові формації з резерви для армії. Він літаками перекидав на фронт есесів та наземні летунські сили, які не мали досвіду в боях та поносили величезні втрати. Командирів, які вели маневрову війну, виганяв з армії. Тоді він усунув був маршала Бравхіча та сам перебрав команду армії. Це був початок кризи довіря старшинства до Гітлера.

Мимо невідрадного становища Гітлер дав наказ в 1942 році наступати на Сталінґрад, а для прикриття того наступу з півдня наступати на Кавказ. В ході операцій він змінив плян, в моменті, коли під Сталінґрадом москалі почали були ставити серйозніший опір, перекинув звідти війська на Кавказ, щоб його обсадити до лінії Батум —Баку. Тим часом сил не виставало для вдержання сталінґрадського напрямку і довелось забезпечувати довгий фронт румунами та італійцями. В міжчасі заходила небезпека десанту на Заході і треба було і туди перекинути частину сил. Армію з Криму перекинено було на здобуття Ленінґраду. Гітлер мріяв тоді про обсадженян Ірану і доступ до Перського заливу і вже навіть підтягнув був під фронт адміністрацію для тих країв. Проти тих операцій був шеф штабу (автор книжки) і тоді його Гітлер відпустив зі служби. Москалі прорвали фронт на лініях, де стояли румуни і італійці, армія в Сталінґраді була окружена. Вона могла вирватись назад, але Гітлер заборонив був відворот і вона мусіла піддатись. При відвороті ведено війну позиційну і боронено кожний метер землі, що самі москалі називали «невійськовим веденням війни». До того Гітлер без потреби залишав війська в різних місцевостях, не маючи змоги ті місцевості відтак назад добути. Так ішов відворот аж до Берліна. Ще в 1944 році мусів зняти війська з фронту, щоб вдержати Будапешт.

В 1943 році зужиті були війська в Африці, західні держави наступали на Італію, усунений був Муссоліні, підготовлявся десант у Франції і все це було ознакою остаточної програної німцями війни і мусіло довести до катастрофи.

Гітлер комбінував неможливе з можливим, перецінював власні сили і недоцінював сили ворога, розкидав свої війська в просторі від Нордкапу до Лібії, знесилив дивізії на сході великими втратами, забороняв поповнення фронтових дивізій новими людьми і творив з них нові недосвідчені в боях формації, любувався в великих цифрах і хотів застарашити ворога великим числом дивізій, добровольців не давав до армії, а творив з них окремі формації есесів, в кінці війни творив формації з дітей і старичків і без підготовки кидав в такі бої, які вимагали доброго досвідченого вояка, дезорганізував військові порядки іменуванням різних уповноважених для різних завдань, які могла виконати звичайна армія, включив в військове діло цивільну адміністрацію, мішався в операції, на яких не розумівся, будував безпотрібно лінійні укріплення замість системи укріплень і т. д. Все це довело було до того, що в кінці війни замість порядку і відповідальности панував хаос і імпровізація. Доходило часто до того, що Гітлер по карті мішався навіть в операції дивізій на фронті, наказував безсенсовні наступи панцерів на Тихвін і Шлісельбурґ і багато дечого іншого.

Рузвелт і Гітлер не дочекались бачити плодів своєї політики і діяльности. Але наслідки їх діяльности остали і тепер діють як вихідні позиції Москви для звоювання світу. Коли зважити те, що Гітлер міг бути політичним авантурником, що вийшов на хвилях невдоволення на поверхню життя і так закінчив своє життя, то Рузвелт був продукт демократичних виборів з повним довірям нації і його відповідальність значно більша, як відповідальність Гітлера. Німецька справа так чи інакше з війною на двох фронтах була безвиглядна з самого початку, зате справа Америки і Англії мали вигляд на успіх.Коли пригадати тактику комінтерну, що полягала в тому, щоби противники кровавились, а Росія приходила на готове як впорядчик, то треба признати, що комбінації Сталіна були вдачні. Правда, дісталось було трохи і Росії, але вона вийшла з війни підкріпленою і з більшими шансами для опанування світу.

Ось таке виходить зі сповіди ґенералів, з яких один програв війну мілітарно, а другий політично і оба опинились по війні в ситуації, що з'їсть їх третий, а саме Сталін.

Чи з того будуть витягнені висновки на майбутнє — побачимо. Досі кромі сентиментальних признань до гріхів нема більше нічого.

ЗАЯВА

В січні 1950 року появилась в Европі брошура якогось п. П. Ярового під назвою «Моя відповідь Крижанівським і всім іншим». На брошурі подано видавництво «Самостійна Україна», без місця осідку і місця друку. Редакція і адміністрація «Самостійної України» і Українська Незалежна Видавнича Спілка заявляють, що вони не мають нічого спільного з видавництвом «Самостійна Україна», яке видало брошуру п. П. Ярового. Підшивання під таку саму назву, яку має видаваний нами журнал, уважаємо грубою провокацією.

Інж. С. Процюк

Сучасний стан транспорту в Україні

IV. МОРЕПЛАВСТВО

Розглядаючи питання транспорту на Україні, не можна поминути ще двох ділянок тієї галузі народнього господарства, а саме: морського судноплавства та повітреплавства. Обидві ці галузі належать до транспорту, зв'язуючого Україну (як і взагалі кожну країну) із закордоном, зокрема із країнами, розташованими у великих відстанях від нас. Відповідно розвинуте морське судноплавство й повітреплавство сприяють особливо міцно постанню тривкого торговельного й культурного контакту з іншими народами.

Морями України є Чорне море й Озівське море. Ці моря не дають особливо добрих можливостей (природних) до постання портів. На Чорному морі немає вигідних заливів чи бухт, а Озівське море є якраз у своїй північній частині при берегах плитке. Малий вміст соли цих морів є також причиною того, що вони в зимі при берегах замерзають, у суворі зими часом майже на три місяці. Це відноситься насамперед до Озівського моря, на якому в зимі ледоломи прочищують тільки доплив до Маріюполя. Більшість портів Чорного моря є дуже легко прочистити, а кримські порти взагалі не замерзають. Особливо корисні умовини для постання портів існують у лиманах Чорного моря, але їх треба час від часу поглиблювати та прочищувати від нанесеного ріками намулу. Відповідні механізовані устаткування до цього побудовано в українських портах у безпосередньо передвоєнному періоді, але в часі війни німці їх майже повністю знищили. На кінець 4-ої п'ятирічки їх відбудовано ледви на-половину.

Найважливішим українським портом є Одеса. Як порт вона досягла великого розвою ще в період до першої світової війни, після війни розвиток поступав повільно, довоєнний рівень досягнено аж у 1940 р. Друга світова війна та господарювання румунів в 1941—43 рр. завдали Одесі знову важкого удару, місто та порт зараз тільки з трудом відбудовуються. Проте під теперішню пору СССР, добившись деяких улегшень у проході Дарданелами, намагається міцніше використати одеський порт, через який переходить зараз дуже багато вантажу, як із СССР у інші країни, так і імпорт. Уперше від постання УССР відмічено в Одесі в 1945—49 рр. помітно більший рух чужоземних кораблів.

Портовий оборот Одеси виносив у 1913 р. — 4,174.000 тонн, у 1923 р. тільки 865.000 тонн, у 1934 р. — 3,271,000 тонн, у 1940 р. — около 4,300.000 тонн. У післявоєнному періоді випливають із одеського порту також великі океанські китобойні та риболовні фльотиллі, які оперують в арктичних морях околиць північного та південного полюсів (напр., фльотилля «Слава»).

Другим великим українським портом є Миколаїв (оборот у 1934 р. — 1,495.000 тонн), а далі Херсон (476.000 тонн) та Маріюпіль («перехрещений» у 1949 р. на Жданов, оборот у 1934 р. — 2,250.000 тонн). Під час, коли в Одесі вивіз та привіз держав більш-менш рівновагу, у згаданих угорі трьох портах переважає виразно вивіз, при чому найбільша частка у вантажах припадає на українське зерно, а в Маріюпілі ще **й на руду.** Маріюпільський порт, хоча штучний по своїй природі, набирає дедалі більшого значення з причини близькости індустріяльних округ (Донбас і Керч). До українських портів можна ще зачислити також Новоросійськ (він є рівночасно портом Донських і Кубанських земель), крім зерна й дерева навантажується у ньому теж відомий із своєї доброякісности цемент. Після 1918 р. розбудувались та набрали значення і менші порти як Осипенко (давніший Бердянськ) та Гола Пристань; Севастопіль на Криму є майже виключно воєнною пристанню.

Характерною ціхою усіх українських портів під теперішню пору є великий відсоток т. зв. каботажу, тобто прибережного судноплавства. Навіть у 1947 р., не дивлячись на збільшення кількости далекорейсових плавань, відсоток каботажу виносив біля 65 проц. усього обороту. Якщо мова про роди вантажів портів УССР у 1947—49 рр., то на першому місці відмічуємо вугілля, далі нафту й нафтопереробні вироби, а ще далі зерно, руду, металі й металеві вироби, ліс, сіль, будівельні матеріяли, врешті цукор. Цікаво тут пригадати, що в 1913 р. на першому місці було зерно й цукор; зі зміни образу в 1948 р. не виходить одначе зовсім, що зараз перестали їх вивозити з України, — це значить лише, що в 1913 р. експортовано оте зерно й цукор, як надмір багатої української продукції, у другі країни, під час коли сьогодні вони мандрують не портами, але залізницею як «експорт» до ненаситної Росії.

Пасажирський рух виносив у портах України, в 1940 р. біля два з половиною мільйона людей, при чому на Херсон і Одесу припадало майже рівно по 30 проц. загальної кількости перевезених морською дорогою пасажирів.

V. ПОВІТРЕПЛАВСТВО (АВІЯЦІЯ)

Повітряний транспорт набирає на Україні з дня на день більшого значення, як зрештою і в цілому світі. Довідатись про нього щось дещо ближшого є зараз дуже важко з цієї причини, що повітряний транспорт є зв'язаний під теперішню пору дуже міцно з військовим транспортом (зокрема якраз у УССР та країнах т. зв. «народньої демократії»). Він здійснюється часто-густо ще тільки військовими машинами, і тому дані про цей транспорт розглядаються як військова таємниця. Треба об'єктивно признати, що уряд СССР підпирає особливо вперто та наполегливо всі намагання покращати авіяцію, тому не дивно,

що при цій нагоді і цивільна авіяція розвивається досить добре. Проте покищо вона знаходить найбільше застосування у північних, азійських та далекосхідніх районах СССР. Своїм звичаєм, Москва не дозволяє українцям займатись на Україні таким «небезпечним» ділом як летунство; на Україні існує тільки одна правдива летунська школа, у гуртках же ж Осовіяхіму вчать молодь майже виключно планерного (ширякового) летунського діла, із якого не легко переключитись на двигунове летунство. Проте, потребуючи спеціялістів авіяторів та використовуючи небуденні здібности українських інженерів і летунів, Москва дозволяє їм «ласкаво» включитись у працю у повітряному транспорті, а навіть військовій авіяції якраз на отих далеких від України повітряних маршрутах північного та осереднього Сибіру, Казахстану, Далекого Сходу. Тільки там мали змогу виростились так найкращі спеціялісти авіяційної справи як: Черевичний, Якименко, Красовський, Кожедуб, Судець, Таран, Романюк, Мазурук та багато інших. Звичайно, що й у самій Україні виріс повітряний транспорт дуже значно в останні роки. Із однієї сторони причинились до цього фактори, зв'язані з індустріялізацією України, а з другої сторони Україна стала в 1940—49 рр. вихідною, так би мовити, розподільною точкою для ряду европейських країн, які знайшлись у крузі безпосереднього діяння СССР. Ті причини заставили розпочати будову нових великих аеродромів у Київі, Харкові, Сталіно, Дніпропетровську та Одесі (також мабуть і у Львові); мова тут про аеродроми цивільного значення, про аеродроми військового значення тут не приходиться говорити. Вантажооборот повітряного транспорту виріс на Україні в 1947 р. у порівнанні з 1940 р. у п'ять разів. Існує намагання зі сторони т. зв. Аерофлоту (цивільне повітреплавство) побільшити пасажирський рух літаками, у тій цілі віддано в експлуатацію у 1948 р. нові багатомісні літаки типу Ілюшин 12. Проте цих машин є на Україні покищо ще дуже мало, у більшості курсують на повітряних трасах літаки типів «Сталь 2» та «ЯК 5», які за сучасними вимогами техніки являються уже перестарілими.

Узагалі, в европейській частині СССР, а тим самим і в УССР кладеться зараз більший натиск на сильніше та більш правильне використання уже існуючих повітряних маґістраль, а не на творення нових; якщо ж довжина цих маґістраль (по цілому СССР) виросла з 138.000 км. у 1940 р. на 175.000 км. у 1950 р. (плян), тоді цей приріст відбуватиметься майже виключно в азійських районах, зокрема далеко-північних. Велику ролю відограє зате в УССР застосування авіяції до транспортів т. зв. спеціяльного призначення, отже нереґулярних, напр., перевоження лікарів, хворих та медикаментів, зрощування сільськогосподарських культур та виноградників відповідними речовинами із повітря у боротьбі із комахами-шкідниками, поборювання подібним шляхом личинок комарів — розсадників малярії чи інших хворіб. Проте не дивлячись на безперечно великі досягнення советської авіяції, повітряний транспорт на Україні не здобув ще до зараз такого місця, яке йому належить у такій розлогій країні як наша батьківщина (з Ужгороду до Краснодону — Донбас) є у повітряній лінії 1300 кілометрів, із Ізмаїлу до Чернігова — біля 800 кілометрів). А що ж тоді говорити про модерний і правильно розвинутий зв'язок України з іншими державами світу, без якого вона, в теперішній політичній ситуації, є змушена обходитись. Вистане згадати, що з Київського аеропорту стартувало в 1946 р. пересічно все менше як 20 цивільних літаків на день. (із Москви, в тому самому часі — 70 літаків), що в порівнанні не то з американськими, але навіть з більшими европейськими містами є дуже обмаль.

*

Ми бачимо отже, що в ділянці транспорту треба буде на Україні ще багато дечого зробити та направити, найбільше в галузі шосейних шляхів та залізниць, а багато також в області судноплавства та повітреплавства. Нас аж ніяк не можуть заспокоїти голословні бюджети та пляни советської влади, бо докладна аналіза цих плянів показує, що величезна більшість преліміновaних на транспорт коштів реалізується у СССР у корінно-російських або воєнно-важних азійських областях, а Україна мусить задовольнятись тільки злишками. Із шумно заповідженних 7230 км. нових залізничних колій, які будуються у 1946—50 рр. дослівно майже всі находитимуться поза межами України як от: нова Південно-Сибірська Залізниця (т. зв. Сталінсько-Магнітогорська Маґістраля, тобто лінії Сталінськ — Барнаул, Павлодар — Акмолинськ, Барнаул — Кулунда), далі залізниця Чарджоу — Коунрад між Турксибірською маґістралею та районами північної Узбекії, на якій у літку 1947 р. працювало біля 100.000 зігнаного населення, між ними багато українських переселенців, урешті лінія, яка сполучатиме новий індустріяльний район Башкірії (Уфа з околицями) із промисловими районами південного Уралу, а далі, звичайно, із Кузбасом та Карагандинським вугіллям і металами Джезказґану та Балхаша. Не згадуємо тут навіть про т. зв. Другу Транссибірську маґістралю (Тайшет — Советська Гавань), яку будовано потайки (у 1943—49 рр.), та якої не враховується у згаданих угорі 7230 км. нових ліній 4-ої п'ятирічки. На побудову цих ліній ідуть грубі мільярди крб., а тим часом на Україні подорож, напр., із Херсонщини до Києва триває ще й сьогодні декілька днів, а величезна більшість не то що більших місцевостей, але навіть районних центрів не розпоряджає найконечніше потрібною мережою шляхів.

Поліпшити оту погану ситуацію транспорту на Україні, яка постала з причини економічної, колоніяльної політики окупаційної московської влади на наших землях — це основне завдання, яке якнайшвидше будуть мусіти виконати українці — працівники всіх видів транспорту при зміні політичних відносин в Україні.

Степан Підкова

Канал Москва - Волга

В 1931 р. в Кремлі, на липневому пленумі ЦК ВКП(б) Лазар Кагановіч в своїй промові підняв питання про будівництво другого в СССР каналу під назвою Москва — Волга. Свою промову Кагановіч закінчив патріотичним гаслом: «Заставім Волгу течь мімо Кремля»!

Бурхливими і довго невщухаючими оплесками присутні комуністи вітали свого партійного достойника. Ті оплески явились одностайними рішенням пленуму ЦК, який ухвалив у своїй резолюції доручити Держпляну СССР в найкоротший строк розробити проєкт будівництва і подати його на затвердження урядові. Організація і керування будівництвом каналу було покладене на Зам. Предоґлу Г. Ягоду на начальника ГУЛагу (Головне Управління Концтаборами) Бермана.

В серпні 1932 р. до Дмітрова приїзджає керівництво ГПУ-НКВД з шпалами і ромбами на петлицях. В бувшому величезному Дмітровсьому монастирі, де потім розмістився краєзнавчий музей, розташувався майбутній штаб будівництва. 22 вересня 1932 року з Темніковських концтаборів до Дмітрова під посиленим конвоєм прибуває перший етап ув'язнених кількістю в 2000 чоловік. Це були худі, виснажені постаті, з пожовклими обличчями, у сірих бушлатах людські тіні, що здивували усе місцеве населення. Начальник Темніковських концтаборів, Зубков — відомий кат із Соловецьких островів, відправив усе те фізично знесилене, щоб позбутися у себе в таборі кандидатів на смерть . . . Це привело до того, що начальник ГУЛ-ага Берман, видав по всіх таборах таємний наказ, що під Москву треба висилати молодих, фізично здорових ув'язнених, а Зубкову була оголошена сувора догана з попередженням.

Пружина заведена. Гасло «Заставім Волгу течь мімо Кремля» переросто в закон. Час і сила пущені в рух . . . Впродовж усієї траси каналу виростають мов зпід землі нові бараки, обнесені колючим дротом і сторожевими вежами. Влітку 1933 р. за звідомленням УРО (Обліково Розподільчий Відділ) на будівництві каналу налічувалось 565 000 ув'язнених!

Це була величезна армія учених: інженерів, техніків, топографів, слюсарів, теслярів, залізничників, бетонщиків, чорноробів . . . Це були, інтеліґенти, священники, робітники, службовці, а здебільшого розкуркулені українські селяни. Кожний із них був засуджений на 5—10 років. За приблизними підрахунками це означало близько 5 мільйонів років ув'язнення. П'ять мільйонів! Іншими словами кажучи, це така жертва, як фінська держава з її 3,5 мільйонами населення, коли б всіх засудити на півтора роки ув'язнення! Це означає, що всю французьку республіку в 400 мільйонів населення можна б засудити від старого до малого на півтора місяця ув'язнення!

Перед глухим світом відкрилась величезна сцена, на якій сотні тисяч советських ув'язнених змушені були під дерижерську паличку НКВД виконувати страшну, нечувану досі в історії людства трагедію. Сцена досить величезна: Над Москвою-річкою стоїть Кремль, а праворуч, за 227 кілометрів на 37 метрів нижче тече собі Волга. Головна ідея цієї трагедії — виконати комуністичне гасло Кагановіча: «Заставім Волгу течь мімо Кремля»!

Щоб приховати від громадської думки страшну цифру ув'язнених, їх стогін, сльози і смертність, совети вивертають справу трагедією в середину, виставляючи на показ в першу чергу ґрандіозне будівництво, і витонченими методами пропаґанди ілюструють астрономічними цифрами, привласнюючи собі всі світові досягнення . . . І, з другого боку, вони аґітували про те, що на будівництві каналу перевиховуються . . . десятки тисяч злочинців, що через . . . фізичну працю «перековуються» і згодом повернуться в сім'ю трудящих чесними і повноправними громадянами «соціялістіческого отечества» . . .

Так постійно трубила в пресі й на радіо комуністична пропаґанда.

Чи так воно було в дійсності? . .

Траса каналу довжиною в 227 клм. проходила через гори, ліси, людські оселі й болота. Армія топографів, озброєних теодолітами і вимірювальними приладами, пробивала мацбутню трасу каналу. Людські селища поспішно зносили геть, гори мусіли бути переможені, ліси вирубані, низини й болота насипані штучними берегами . . . Траплялося, що на підґрунтних пливунах пікети забиті в землю відразу на кілька сантиметрів вбік. Замість кілочка доводилося забивати в землю кілок, а потім навіть телеграфні стовпи. Іноді кілька тисяч кубометрів землі вибраної тачками за день, за ніч знову спливалися в одну суцільну масу.

В самому штабі будівництва в Дмітрові появляється кремезна відгодована постать в чорній шкірянці — начальник будівництва товариш Коган. Потім з Москви прибуває начальник КВО (Культ. Виховчий Відділ) Авербах, бувший одеський складач і потім кат одеського ЧК. Він гордився тим, що обличчам і капітальною бородою нагадував Карла Маркса . . . Його заступником був Йосиф Беркович Явіц. Потім прибували Рапапорт, Фірін, Кацман . . . Цим людям були доручені сотні тисяч ув'язнених . . .

Восени 1932 року у Дмітров прибув на відвідини сам начальник ГУЛ-ага Берман, хитра і спритна людина. Він може всюди завоювати собі опінію . . . Він перестерігає в таборі ув'язненого . . . — «Ану, розстебні рубаху . . . покажі, что у тебя под мишкой . . . » Ув'язнений під пахвами вивертає вошиві гнізда. Начальник санчастини за антісанітарний стан ув'язнених одержав в наказі сувору догану, а сам Берман серед наївних ув'язнених опінію «доброго опікуна».

Так само колись у Харкові робив популярний Постишев, що ставав у черги до магазинів як зви-

чайний громадянин і робив з того сензаційні «блаженства» для народу. Цим він здобував собі добру рекляму — той, по наказу якого було знищено сотні самих лише українських письменників, поетів, мистців . . .

Навколо каналу готувалась нова широка пропаґанда, як нові совєтські методи перевиховують психіку людини! . . . Пропаґандою було обраховано все до найменших подробиць. Щоб не впасти «в грязь» перед чужинцями, на каналі були побудовані кілька спеціяльних зразкових лагпунктів. До таких лагпунктів належав і табір «Глибока виїмка», в Хлебніковському районі під Москвою, де перебувало 25 тисяч ув'язнених. Там навіть працювали кілька екскаваторів («Ковровець» і «Стріла») і навіть гідромоторні споруди, що розвантажували водою плятформи з грунтом. Але все це мало лише декоративний характер. Головний тягар у праці припадав на примітивну тачку, та її власника довгорічного в'язня.

На протязі лише кількох кілометрів «Глибокої виїмки» ув'язнені мали вибрати 11 мільйонів кубометрів землі. Траса каналу в тому районі досягала шістьдесять метрів глибини і шістьдесять завширшки від країв берегів. «Глибоку виїмку» відвідали Калінін, Ворошілов, Каґановіч . . . Сам Сталін стояв під прикрашеною аркою над «виїмкою» і спостерігав з височини, як десятки тисяч ув'язнених, озброєні тачками мов ті кроти працювали глибоко на дні траси.

Іноді чужоземні журналісти в супроводі совєтських аґентів прибували відвідати канал. Тоді в тому таборі за кілька днів заздалегідь все декоративно прикрашувалось, ув'язнених переодягали в нову одежу, безсилі команди, що складалися, з пухлих і виснажених в'язнів спроваджували геть з очей, а на кухні навіть варили макарони з м'ясом. Ясно, що від усього виставленого на показ, чужоземні журналісти могли лише дивуватися, не підозріваючи того, що голодні ув'язнені як ніколи їли смачний обід і від щирого серця бажали, щоб всі журналісти світу напостійне натрапляли на канал . . .

Будівництву потрібні були кваліфіковані кадри. Їх «вербували» на свободі НКВД за допомогою арештів. Іноді хтось з фахівців кінчив свій строк ув'язнення. Тоді його в увічливо дипльоматичній формі упрошували залишитися працювати на каналі по вільному найму. Люди змушені були зрікатися «свободи» і «добровільно» залишатися працювати надалі. Інакше сталося з проф. фізики С. Проф. С. кінчив свій трирічний строк ув'язнення. Йому запропонували лишитися на каналі працювати вільно найманим. Але наївний професор забажав собі волі . . . і побачити свою родину. Він мріяв жити в дорогому йому Києві. Він відмовився залишитися на далі на каналі. Його відпустили. А коли професор вже в Києві піднявся в знайомому будинкові на другий поверх і з притаєним трепетом вже мав натиснути на звінок до своєї кватири, як його раптом зупинили якісь невідомі люди і пропонували іти за ними. Професор знову потрапив на канал, але вже на три роки як ув'язнений. Звичайно про це ніколи не могли припустити собі чужоземні журналісти.

Щоб тримати сотні тисяч ув'язнених у постійно піднесенім стані, їх штучно насичували щемітною пропаґандою про дострокове звільнення, про волю . . . Так, напр., в Ікшинському районі за завершення в строк одного будівництва, було штучно кілька осіб звільнено на свободу, а якійсь сотні ув'язненим було скорочено строк ув'язнення від одного до трьох років. Це широко підхопила на свої крила совєтська пропаґанда і понесла в подовж всієї траси каналу . . .

Ясно, що кожний ув'язнений загіпнотизований улесливою пропаґандою мріяв про волю, про свою родину, близьких і рідних і тому, не шкодуючи своїх сил і здоровля, прагнув за всяку ціну вирватись з концтабору. Це приводило людей до швидкого фізичного виснаження, в наслідок чого люди спочатку переходили до слабосильних команд, а відтак через гірше харчування як «симулянти» поволі вмирали.

І в той час, коли на зовні все обрамлялось в рожеві фарби і висвітлювалась «перековка» людини — в цей час від санітарних частин в Дмітровський Санвідділ щовечора поступали телефонограми, звітуючи штаб про величезну смертність. Особливо восени смертність досягла на праці каналу до тисячі чоловік на добу.

Але ці втрати в людях жодною мірою не відбивалися на будівництві. Кадри соціялістичної республіки щоденно наповняли свіжими кадрами те грандіозне будівництво.

Таким чином «на волі» зростала нова армія матерів-вдов, армія сиріт і безпритульних обезбатчених українських дітей. Ця повінь безпритульних заливала великі міста й столиці і совєтська влада довгий час була безсилою боротися з тим величезним соціяльним злом, що породила власна її система.

Праця на каналі йшла день і ніч, з року в рік на дві зміни по 12 годин. І хіба вже якесь велике совєтське свято було днем відпочинку, але й той день фактично був відроблений різними стрічними плянами і перевиконаннями . . .

«Заставім Волгу течь мімо Кремля»! — це гасло було пропитане людською кровою, величезними жертвами, сльозами овдовілих матерів і нужденим поневіренням осиротілих дітей! Минали довгі мов вічність роки. Будівництво посувалось вперед. Ніякі жертви невмозі були загальмувати виконання гасла Каґановіча. Праця доходила свого кінця.

В кінці другої п'ятирічки над Волгою стався величезної сили вибух — зірвали греблю, що перетинала Волгу з каналом. Волга кілька кільометрів потекла назад, утворюючи для каналу величезне штучне озеро . . . Перший пароплав з членами уряду пройшов по каналу через шлюзи і дамби. Преса і радіо підхопили відкриття каналу, як щось урочисте й неперевершене в світі. Московські «Правда» та «Ізвестія» заповняли свої сторінки патріотичними статтями з сензаційними назвами — «Волга потекла міло Кремля»!

Преса галасувала. Ніхто ще в світі не здобув такої величезної перемоги, як большевицька тех-

ніка!.. З витонченим сарказмом відмічали в пресі, як Петро I намагався було побудувати канал. Але куди йому братися! Він ніби на посміх лишив прийдешнім поколінням незавершені рови... І лише советська техніка спромоглась завершити нечувану в світі гідромоторну споруду!..

Здавалося б, що сотні тисяч ув'язнених мусіли б звільнитися і здобути собі право на життя. Але.. і раптом фейлетон Михайла Кольцова вміщений в «Правді» викрив дійсну трагедію бувших ув'язнених. У фейлетоні писалося про те, як один бувший ув'язнений, нагороджений на каналі орденом трудового прапору, звільнився на волю і його ніде не приймають на працю... Бо він колись був ув'язненим «ворогом» народу. Таке сталося з орденоносцем! А що сталося з тими звичайними смертниками, що вижили і позвільнялися без орденів, про це й шкода говорити.

Тисячі українських ув'язнених, що вмирали на Біломор-каналі та на каналі Москва—Волга унесли з собою під важкі кубометри землі прокляття і стогін... На їх трупах тепер пропливає морська каботажна фльота. Переможці тріюмфують! Вони оспівують канал як героїчну епопею, як вічний памятник сталінській добі.

Але ми, українці, як і всі інші поневолені Москвою народи, дивимось на це інакше: те що не доробив кат українського народу Петро I, те завершив його намісник Сталін, але тим стягнув на себе засуд історії і проклін мільйонів людей, жертв його людоненависницького деспотизму.

Й. Вашук

З недавнього минулого

(Спомин партизана)

Це діялось під кінець липня 1943 року. Коли дозрівало збіжжя і селяни ось ось лагодились виходити з серпами та косами, щоб його зібрати, їм на перешкоді стала поява большевицького т. зв. пробоєвого відділу Колпака. Відділ цей появився вперше на кордонах повітів Володимир-Волинський та Любомиль. Обшарпані, босі та коростяві большевицькі партизани сіяли грабунок і смерть на ліво і право.

Цей «відділ» складався приблизно з 600 голодранців бувших комісарів жидів, місцевих голів колхозів, міліціонерів, енкаведистів і незначного числа парашутистів-красноармійців. Першу свою появу в цій околиці зафіксував грабунком села Овлочим, Олеськ та Ставки, та вбивством православного священника і його родини в селі Овлочим. Грабунок був страшний. Тягнули все, що бачили, і що можна було рушити з місця. Здирали з жінок одяг, взуття а з чоловіків все до тіла. Хто смів перечити діставав «штик» в плечі або кулю. Перед коростявими «визволителями» втікало все, що могло рушитись з місця.

В той час відділ українських повстанців, що стояв в лісі Свинарин, вів завзяті бої з німцями, перешкоджував палення сіл та стягання контингенту. Проте, коли місцева розвідка зробила більш менш докладні дані про дії червоних, штаб коша «Січ» негайно вислав невеликий відділ під командою сотенного Вія для ведення розвідчої роботи. Відділ складався з 30 стрільців узброєних в кріси, гранати та два скоростріли системи «Дехтярова». Заквартировали в селі Гайки над рікою Турія, що лежало на віддалі 10 клм. від місця перебування червоної банди.

Після одноденного відпочинку та розгляду в терені, сотенний Вій бере трьох стрільців та їде в пограбовані червоними села. На краю села Овлочим задержується, щоб поінформуватись в населення про події та рух червоних. Довідавшись, що червоних в селі немає, сотенний бере фірманку і разом з трьома стрільцями рушають в сторону церкви, що стояла в середині села. По дорозі стрічають селянина, який говорить, що перед кількома хвилинами бачив біля церкви трьох озброєних червоних. Сотенний дає наказ залишити підводу і в розстрільній йти в напрямку церкви. Сам рушає першим. Обережно підходять, а наблизившись кільканадцять метрів до церкви, задержуються і розглядаються. Тихо. Нічого не зраджує присутності червоних. Рушають дальше. Заледве зробили кілька кроків, як з вікон звіниці посипалась скорострільна серія. Одна секунда і сотенний падає ранений в ноги. Швидко стрільці під градом куль помагають сотенному перейти в безпечне місце. Зробивши це негайно, посилають зв'язкового селянина до чоти, а самі в трійку поміж деревами підкрадаються під церковні будівлі. З напруженням і жадобою помстити рану сотенного чекають так понад 4 години десь до вечірнього сутінку. Сутеніє. З дверий дзвіниці висувається постать большака з ручним скорострілом та двох інших об'ючених пограбованими церковними речами. Нетерпеливе чекання і коли ті, скрадаючись попід загородою, показались цілковито, стрілець Роман пускає серію в червоних. Падає двох; один застрілений, а другий ранений. Третій кинув пограбоване майно і пустився тікати. Кілька невлучних пострілів і він зник. З полоненим большаком та раненим сотенним розвідка вернула до чоти.

*

Незабаром після тої події штаб коша Січ висилає сотню добре узброєних стрільців для нищення червоних. Сотня лучиться з чотою Вія і роблять підготовку до стрічі з червоними. По годинній нараді висилають поодиноких людей з місцевого населення для організації розвідки. Командир лишає заставу в силі 13 чоловік з двома легкими скорострілами, а решта сил роз-

ділено на дві групи і вони двома різними дорогами направились в сторону червоних.

В заставі хлопці сиділи безчинно цілу ніч. Десь перед сходом сонця стежа донесла, що в напрямку застави йде розвідка червоних в силі 14 люда — всі на конях. Паде наказ пустити червоних всередину застави і старатись взяти всіх живими.

За пів години напруженого чекання показались перші кіннотчики. В заставі тиша. Ніхто ані телень. Жодної ознаки присутности застави. Ще хвилина і з закриття тиха пісня: «Москва моя, страна моя . . .» Червоні на мить збентежились, але почувши свою пісню, рушили прямо в середину застави. Одна мить і червоних окружили з наказом: «Руки вгору!» З боку большаків чути оклики: «Товаріщі, ето свої!», «Нс стреляй!», — але надаремно. Хлопці вже відбирали зброю.

Сотня, що пішла на зустріч червоним, вперше наскочила на їх, коли вони вдруге одною групою напали на село Ставки і почали грабунок. Повстанці їх так заскочили, що червоні мусіли лишати все і на голову втікати хто куда, лишивши на полю бою 18 власних трупів та все майно.

З цього моменту сотня напротязі тижня вела невеликі сутички з ними. Нашій сотні помагало активно все місцеве населення. Жінки і навіть діти робили прекрасну розвідку, що багато полекшувало перемогу.

Тимчасом червоні розлючені постійними стратами в день 4 серпня напали силою 350 люда на сотню, що в той час в селі Ставочок та сусіднім Домаглини мала свої місця постою. Сотня була постійно в поготові, тому напад не був несподіванкою. Большаків зустріли густим кулеметним вогнем та гранатометними вибухами. Червоні кількакратно втікали і, зібравшись наново, нападали. Бій вівся цілий день майже без страт для нашої сотні, але з чисельними стратами для червоних. В кінці дня німці, що стояли у Володимирі Вол., довідавшись якимсь чином про бій, послали 3 поліційні літаки, які обстрілювали і наших і червоних.

Червоні під вечір відступили до лісу так, що ніч пройшла спокійно. В ночі непомітно для ворога прийшла нам підмога, а саме: сотня от. Рудого, що оперувала в Любомильщині, та пів сотні Зеленого з Ковельщини. Без жодного відпочинку на протязі ночі створено застави та окопи.

Ранком десь коло 6 години червоні з більшою силою кинулись до наших становищ. Зачався запеклий бій. Густа тріскотня скорострілів, вибухи гранат та гранатометних стрілен трясли околичні села. В цій тріскотні лунали страшні прокльони та грубі лайки большевиків. Стогін ранених червоних заглушували крики комісарів, що гнали цю голоту до наступу. Наші стрільці ані на мить не опускали становищ.

По кількагодинній стрілянині червоні відступили та вислали трьох делегатів на переговори. Делегатів стримано на віддалі 300 м. до становищ. Вони прийшли з пропозицією не зачіпати себе взаїмно. «Всьоравно, — казали, — германєць ваш і наш враґ, коґда розбйом ґерманца тоґда будім спокойно весті переґовори за однім столом». Їм відповіли, щоб йшли боронити Москви, а за Україну подбаємо самі. Кожного займанця зустрінемо кулею. Червоні захлинались лайкою під адресою «буржуазних націоналістів», але відійшли з нічим.

Тим часом час переговорів використав от. Рудий. Він розділив сотню на дві групи і непомітно для ворога зачав обходити його з двох кінців. Нескошене збіжжя добре конспірувало рух відділів.

По трьохгодинній перерві червоні повели знову наступ на наші незмінні становища. Наше становище зачинало бути тісним. Одна надія на Рудого тримала спокій серед стрільців. І вона вдержала. Рудий, обійшовши ворога, цілком непомітно і несподівано вдарив з двох боків. Червоні розгубились і зачали втікати. Наші становища пустіли, бо все гнало наздогін за ворогом. Червоні втікали на всі можливі сторони, лишаючи на полі, по житах велику кількість вбитими і раненими.

Так розбито два батальйони перших відділів Колпака. З першого батальйону майже нічого не лишилось. Другий був розірваний на малі групи без взаїмного зв'язку і їх потім розігнано. Третій подався за Буг, де поширювався коштом польських комуністів, жидів, парашутистів та полонених комуністів, що їм пощастило втікти з німецького полону.

Під маскою інтернаціоналізму

«Календар-довідник» на 1947 рік, виданий для українців українською мовою державним Українським Видавництвом політичної літератури — на вступні витає нас словами: «В радянському патріотизмі гармонійно поєднуться національні традиції народів і спільні життєві інтереси всіх трудящих Радянського Союзу». Підписано вправді це речення загально признаним «ґенієм» — Сталіним, а проте, воно нам нагадало твердження одної, досить наївної вчительки, яка в українській школі на Волині (в 1922 році, під Польщею) викладала далі «Історію Російської Імперії» та «Ґеоґрафію Росії», наче б то тому, (як сама «пояснила» польській владі), що в тій історії й ґеоґрафія Польщі, так і України. Не треба кай ґеоґрафія Польщі так і України. Не треба казати, що «поєднувались» вони так, що не лишалось там місця ані Україні, ані Польщі — зате досить було місця для . . . Росії!

Як виглядає це «гармонійне поєднання» на практиці, це добре видно з календаря важливих дат, які «слід знати українцеві в УССР». З цього календаря дат довідуємось, що в січні на всіх 87 подій — московських було 68, українських —

6, інших — 13; в лютому на всіх 83 подій — московських було 59, українських — 6, інших — 18; в березні на всіх 84 подій — московських було 57, українських — 7, інших — 20 і т. д. Отже за шість місяців — на 497 подій 359 було московських; 40 — українських; 98 — інших.

Справді «гармонійне» поєднання! Українцям в «українському» календарі приділено менше 10 відсотків московськими «інтернаціоналістами»! Серед «спеціяльно важливих» для совєтського українця дат є, напр., річниця смерти конструктора московської ґвинтівки, дата здобуття від турків москвинами (1878) Шіпки та заснування в Москві університету.

Самозрозуміло цей «інтернаціональний» календар пропаґує й багато цілком «об'єктивних» тверджень «інтернаціоналіста». Напр., з нього довідуємося, немов «Переяславська Рада врятувала український нарід від чужоземного поневолення... З того часу український і російський народи поєднали свої зусилля проти усяких своїх ворогів». Так московське панування не представлюється вже, як поневолення, а наведені слова цілком нагадують пропаґандивні праці проф. Оґлобліна, який писав: «Верхівка старшини добре знала, що широкі маси українського народу нерозривними зв'язками з'єднані з російським народом. Але з народніми масами їм було не по дорозі. Зате їм було по дорозі з Мазепою... у якого... українські кістки обросли людським м'ясом». (Проф. О. Оґлоблін «Нариси з історії України», Київ 1941, стр. 153—4).

У цьому ж календарі на ст. 55 знаходимо таку відомість: «За вказівками Сталіна Київська Обласна Рада скликала Всеукраїнський З'їзд Рад. Центр. Рада перешкаджала роботі цього з'їзду. Делеґатам прийшлось переїхати до Харкова» Так інформують українське населення про недавне минуле, тоді як в дійсності на той з'їзд прибуло коло 2000 делеґатів і з них лише 62 стояло за виконування московських директив. Тому, що вони були в такій меншості — вони покинули ними же скликаний з'їзд і переїхали до Харкова під охорону московської залоги міста.

Календар подає цікаві данні, які не лише виявляють в якому дусі хочуть московські інтернаціоналісти виховувати українських яничарів, але й, як коштом українців збагачується московський нарід, який, наче б то, (кажуть нам тут вороги большевиків) «терпить, як і інші народи».

Отже, напр., довідуємося, як згідно з законом про п'ятирічний плян (1946—1950), хоча війна, як це стверджують урядові совєтські данні, спричинила УССР страт на 285 000 мільйонів карб., проте призначено на будівництво:

РСФСР на 1946—50 рік — 145 000 мільйонів карбованців;

УССР на 1946—50 рік — 49 500 мільйонів карбованців.

З тої суми на республіканське будівництво лише 5 495 міл. корб. Це значить, що в дійсності 44 000 міл. карб. має бути витрачено на ті будови, які тільки територіяльно находяться на Україні, але належать Москві, отже ту суму, властиво, Москва також асиґнувала самій собі, лише... на кольоніяльне будівництво!

Самозрозуміло дбає Кремль і про те, щоб українці мали відповідні почування вдячности до таких опікунів і тому М. Рильський просто «курскім соловьом» виспівує про Москву, як про «Серце народів, мозок землі», якийсь «енко» прозою, запевняє: «Москва — центр найпередовішої в світі науки і культури», а знова якийсь Мар'янов («Україна» — гром.-літерат. ілюстр. місячник за січень 1949 р.) в шалі «інтернаціоналізма» повторює безнастанно: «Красна площа — вершина світу» та запевняє, що «по кремлівському годиннику настроює свій хід сам час». У тому ж журналі читаємо про «почуття радянської національної гордости», отже, совєтський «єдиний» народ — має бути єдиною нацією». Ця «національна гордість» штучно підтримується пропаґандою, яка вперто твердить, що москвини це «найперший нарід» у світі у всьому, в тому числі і в науці. Досі люде думали, що Марконі винайшов радіо, але москвини запевняють, що цього доконав п. Попов; думали, що електричну дугу відкрив Вольт, але москвини твердять, що В. Петров; «Батьківщина електрозварювання металів Росія», батьківщина атомової енергії — Росія і т. д. і т. д.

Словом:

«Звичайно — пуп землі в Тамбові»,
«Святі — всі «русскімі» були!»

Чи ж таким «інтернаціоналізмом» відзначаються лише большевики? Очевидно ні! Представники московської монархії — думали подібно! Подібно думав Пушкін, цей тамбур — мажор московського імперіялізму, подібно думали і славянофіли і навіть «западнікі», подібно думали демократичні, ліберальні й соціялістичні лідери, подібно думав і «сєрий русскій чєловєк». І у всіх них цей розжарений московський шовінізм єднався з месіянством і спеціяльно великою зненавистю до Заходу і його культури.

Візьмемо такого скромного письменника, мешканця Київа, як Леонов і навіть у нього читаємо; про ролю чужинців за часів Петра I: «Смешно би било щітать іх васпітатєлямі абнавльонной русской культури, Оні нєгоділіcь стать клєткамі ґосударственнаво разума Росії у которой била своя непостіжімая Западу судьба, но ліш інструмєнтом в руках нєіставово царя», «Ми — чєловєчество, нам нєльзя інаце... ми старшіє в чєловєчєском роду».

А звідси — вже недалеко до набундючених, претензійних вигуків під адресою Америки московського поета Алєксєя Суркова:

«Я віжу над іх безславним закатом
Свободних народов суд.
Ні доллар, ні лож, ні разбуджений атом
От кари іх нє спасут».

Чи з огляду на такі настрої московського народу і московських «інтернаціоналістів» можемо вірити «мирним» фразам Кремля»?

В. Онуфрієнко.

РЕЦЕНЗІЇ

Російський нарід і війна

(Jean Champenois: LE PEOPLE RUSSE ET LA GUERRE)

Paris 1947, стор. 268).

До нас говорить пресовий кореспондент аґенції Аваса, опісля «Незалежної Французької Аґенції» з Лондону, вкінці аґенції «Франс—Прес», що перебував у Московії від травня 1937 до червня 1945 року, отже мав час і нагоду познайомитися ближче з совєтським життям, на скільки це взагалі було можливе для заграничного кореспондента в підсовєтських умовинах буття.

Одначе в книзі своїй обмежується автор тільки до насвітлення постави совєтського населення і влади до війни, так як мав він нагоду чи особисто це заобсервувати, чи з оповідання інших пізнати. Тільки тут і там легкими натяками повертається він до передвоєнних часів, чи висуває прогнози на майбутнє, де це потрібне для зрозуміння його оповідання.

Писав він свою книгу в часі, коли ще СССР тішився симпатіями серед своїх бувших аліянтів, як союзник боях з Німеччиною. Це не могло не відбитися на тоні книги, що, хоч подекуди хоче підкреслити свою об'єктивність, в суті речі пливе в фарватері большевицької пропаґанди, незвичайно зручно веденої свого часу в західньому світі, використовуючи сентимент до аліянта. Коли до того додати традиційне русофільство французів, що в оперті на франко-московський союз шукали порятунку перед німецькою динамікою, — не трудно буде нам зрозуміти загальну тенденцію книги.

Вона сповнена подивом до всього, що Совєти робили і говорили в часі війни. Всі приклади — хоч нема підстави припускати, що видумані, навпаки, вони без сумніву взяті з життя — підібрані так, щоб підперти тезу про патріотичність совєтського населення, льояльність до його державдої влади, розумну політику керманичів большевицького державного корабля. Вправді читач не має враження, після перечитання книжки, що написана вона на замовлення большевицької пропаґади, чи для того, щоб подобатися большевицьким можновладцям, скоріше набрати можна переконання, що автор у поверховному знанні совєтської дійсности засліплений зовнішними познаками її сили. Не без того, щоб тут чи там не примкнути соромливо очей на деякі речі, що промовчуються заради союзника.

Всі ходи большевицької внутрішньої і зовнішньої політики знаходять своє оправдання, бо . . . СССР виграв війну, а кінець діло хвалить. Навіть розподіл Польщі між Німеччину й Росію пактом Ріббентроп-Молотов виправдує він арґументами натури стратеґічної і моральної: по перше — конечністю якнайдальше тримати майбутнього аґресора від політичних та індустріяльних центрів СССР, по друге — СССР в той спосіб «врятував Західню Україну й Білорусь від нещасної долі поляків під Німеччиною».

Описи життя в загроженій Москві, евакуація Москви, провінційний Куйбишев, куди переселився ввесь дипльоматичний корпус, відносини в безпосередньому запіллі, партизанщина — все те для французького читача, бо для нього перш усього призначена книга, що перейшов другу війну, надто швидко і не зазнав повної грози напруги всіх сил у війні, має багато цікавого. Українці з тим обзнайомлені краще і ця сторінка для них особливого заінтересування не представляє. Детайлі тут посуваються аж так далеко, що автор подає списи страв і ціни в московських ресторанах.

Окремі розділи присвячені таким справам, як організація та оцінка вартости Червоної Армії, взаємовідносин між поляками й большевиками, большевицька влада та її закріплення при помочі драконських чисток, боротьба зо шпигунством — це речі більш чи менш відомі, бо вже нераз насвітлювані різними заграничними кореспондентами, але в ілюстрації автора, що намагається не так дати систематичний і повний образ відносин, як більше насвітлювати їх окремими картинами з дійсности, дістають деяку ориґінальну закраску.

Джерелами сили опору і кінцевої перемоги большевиків автор уважає:

а) колективізацію. Вона дала можність упорядкувати сектор сільського господарства, як базу під індустріялізацію країни. В той спосіб охоплено державною контролею один із найважніших факторів воєнного господарства — прохарчування армії і населення;

б) повне підпертя московського народу для комуністичної партії і большевицької влади. Подекуди автор ідентифікує москалів з большевиками. За його власними словами:

> « . . . комуністична партія з одної і російський нарід з другої сторони, більш чисельний, як усі інші разом узяті, густіше поселений, більше розвинений, по своїй духовій структурі більше опірний і більше гнучкий— ось дві головні опори для СССР і два його головні мотори».

З того боку українці в нього характеризуються ось так:

> «Авже ж, українці дорівнюють москалям в культурі і в природній талановитості, може навіть більш блискучі від них, але мають слабший опір, до того мусіли вони перетерпіти майже цілковиту окупацію своєї країни німцями».

Ось так два моменти, економічний і політичний, лягли в основу сили московського резистансу і причинилися до його остаточної перемоги.

Та нас цікавить в першу чергу все, що відноситься до України. Сам автор перебував голов-

но в большевицькій столиці і мало мав до діла з українцями. Одначе української проблеми не міг не завважити і його репортаж густо перетиканий згадками про неї, а навіть присвячений їй окремий розділ п. н. «Україна». Не видно в нього якоїсь ворожости до України, навпаки, навіть пробиваються нотки симпатії. Хоч українці в нього майже не існують, як нарід, що хоче жити поза СССР, виступають, як свідомі і завзяті совєтські патріоти.

Покликаючись на французьких журналістів, що жили колись у Польщі, автор стверджує, що поляки не зуміли засимілювати українців і білорусів, що мусіли адмініструвати тими землями при помочі безнастанних карних експедицій та інших поліційних санкцій, внаслідок чого український селянин волів колгосп від польського шляхтича й жандарма.

Це вихідна точка большевицької пропаґанди. Вслід за тим ідуть твердження про:

а) цькування українців німцями проти поляків, через що «українські банди на німецькій службі» зробили полякам життя неможливим на тих теренах;

б) чесне і серйозне намагання большевиків знищити джерело національної ворожнечі між поляками й українцями.

Переселення поляків на захід відбулося, на підставі розмов автора з польськими переселенцями, зовсім добровільно, бо поляки мусіли собі здати справу з неможливости дальшого їх перебування на українських землях, що було б їм принесло остаточну криваву розправу. В той спосіб:

«реінтеґрація Західньої України в 1939 році, потім виміна населення в 1945 році, хоч стільки індивідуальних трагедій принесли з собою, поклали край великому історичному спорові за національний характер тих земель».

Безпосередньо з Україною зустрівся автор в 1945 році, коли прислухувався в Харкові першому процесові воєнних злочинців. Його враження, на підставі розмов з представниками різних прошарків населення, такі:

а) німці старалися до деякої міри підсичувати український шовінізм і це їм частинно вдавалося, якщо йде про скріплення антисемітизму. (Мимоходом, з-поміж рядків визирає джерело тих інформацій: большевицький письменник Ілля Еренбурґ, жид з походження, давав йому ці інформації на підставі розмов з жидівськими втікачами з України);

б) мрії українців про незалежну чи навіть автономну Україну не мали можности надто буйно розростися і прихильники «української держави» мусіли небавом закинути цю химеру і навіть були увязнені;

в) населення України стрінуло німців без ентузіязму, але велика його частина виявила забагато байдужости, апатії і резиґнації. Акти спротиву переважно йшли або зо сторони переконаних комуністів, або від елементів для України чужих. (Це дає посереднє свідоцтво тому, що український нарід однаково ставився до німців і до большевиків: першими не захоплювався, других не мав за що боронити);

г) в комуністичному партизанському рухові майже не брав участи селянський елемент. Його кадри складалися з міщухів, на думку автора із зрозумілих причин, бо по містах були головно жиди, москалі і комуністи;

ґ) українське село в переважній частині ставилося вороже до большевицької партизанки, натомість підтримувало її населення польське. Большевики мусіли силою здобувати собі прохарчування в селян і навіть брати з-поміж них заложників. В той час, як «бульбівці», «бандерівці» і всякої масти «націоналістичні банди», рекрутовані німцями для боротьби з большевиками, знаходили там по найбільшій часті прихильне прийняття.

Інформації про партизанку в Україні черпає автор від француза Жана Вердо, депортованого німцями, що втік до большевицьких партизанських банд і з ними перебув цілу війну. Цікаво, що цей же Вердо також і національну польську партизанку «Армії Крайової» христить тою самою назвою бандитів і вважає її продуктом польського шовінізму.

Того рода книга не має тривкої вартости і документального значення. Але розходиться вона швидко, читається масово і залишає без сумніву слід у звичайного читача, що на підставі якраз такої легкої і приступної лектури формує свої політичні погляди. Одного дня з'являється вона на книгарських полицях, завалені нею всі вітрини, живе на устах усіх, і . . . зникає так нагло, як появилася. Ніхто не пригадає собі ні її наголовка, ні автора. Але фальшиві та небезпечно-шкідливі поняття вщіплює вона в широку масу і живуть вони там довго без свідомости джерела свого походження. Тому й боротьба з такою літературою незвичайно тяжка, бо тут маємо до діла неначе з безіменним і невідомим ворогом — не знати, де його шукати і де вдаряти.

Зиновій Книш.

Непереможна Україна

Данило Лобай: НЕПЕРЕМОЖНА УКРАЇНА. — Видання Комітету Українців Канади. 240 сторінок середньої вісімки. Ціна $ 1.50.

Данило Лобай — це добрий знавець словстсько-большевицьких справ. Він зібрав добрі матеріяли за 1946 рік і на підставі тих матеріялів представляє дійсний стан на фронті українсько-московської (головно культурної) війни. Праця тим цінна, що базується на офіційних даних зі совєтських джерел. Лише в останньому розділі автор розправляється з українською комуною в Канаді. Написана праця приступно, без великого навалу чужих слів, які нераз важко зрозуміти простим людям в Канаді, яких запас українських слів доволі обмежений.

В Европі на цю тему появилось більше праць. («Культурна політика большевиків» Николишина, «Біла Книга» Млиновецького і інші). Ті книги охоплюють здебільша часи до закінчення війни. «Непереможна Україна» охоплює 1946 рік, і є неначе продовженням згаданих вище праць.

Було б побажаним, щоб кожний рік українсько-московської культурної війни був бодай так опрацьований.

Книжка цінна не тільки для українців в ЗДА і Канаді в теперішній ситуації, коли Москва, як ніколи передтим, звернула увагу і на це українське запілля і старається його розкласти, але і для читача з Европи, який найде в ній дуже багато цінного і повчаючого для себе. Варто було б, щоб ті, які студіюють підсовєтську дійсність, зацікавились тією книжкою. Книжка цінна ще і тим, що вона не переповнена деталями, які нераз затемнюють ясність цілого образу, в ній підкреслені лише важливіші факти. Головно тим, які часто ведуть дискусії з комуністами, варто книгу прочитати, бо вони дістануть для дискусії багато нових аргументів.

Для перегляду, який матеріял подає книжка, наведемо важливіші з тем, які вона зачоркує:

Чому нема українського уряду, а є тільки уряд України? Чому нема української комуністичної партії, а є тільки комуністична партія України? Чому є тільки Спілка письменників України, а нема Української спілки письменників? Чому існує лише Академія Наук України, а не Українська Академія Наук? Чому говориться про культуру на Україні, а не про українську культуру? Що таке совєтська самокритика? Що таке наказана самокритика? Чому українці не приступають самі до критики, а все чекають, щоб найперше критикувала Москва, а вони вже за нею підтакують? Чому нема націоналістичних ухилів в московській літературі, зате на кожному кроці є націоналістичні ухили в культурі і науці українській? Чому Україна не має права сама порядкувати в своїй хаті, напр., іменувати своїх міністрів, а робить це за неї Москва? Чому в Росії можна згадувати російське минуле, а на Україні не можна цього робити? Чому не можна писати в історії, що Київська Русь — це українська держава? Чому не можна твердити, що українець, який говорить по московськи — це зрадник українського народу, а навпаки, треба твердити, що він великий патріот? Чому не можна ні словом згадувати про українську державу тих часів, коли ще москалів взагалі на світі не було, коли то вони без штанів по лісах в дикому стані блукали? Чому Кащенка, який жив давно, нині зветься петлюрівцем? Чому опис краси України називається буржуазним націоналізмом? Чому вся урядова критика за вказівками компартії похваляє театральні вистави з чаркою, п'яницями та іншими примітивізмами, а гостро виступає проти п'єс національних? Чому не допускаються фільми зі славної української минувшини, а допускаються такіж фільми з минулого Росії? Чому згадка про Запорожську Січ уважається за націоналізм? Чому не допускають до написання українцями історії української літератури і культури? Чому на Україні не можна назвати російську літературу і культуру іноземною? Чому історію України треба писати в Москві, а не на Україні? Чому українська пісня та музика в радіо — це злосливий націоналізм, а такіж російські пісні та музика — це висока культура? Чому публичні лекції про українське минуле уважаються ворожим вискоком, а такіж лекції з російської літератури є великим досягненням українського народу? Чому картина «Рідний Край» з українською дівчиною — це контрреволюція? Звідки москаль Ковальов з Москви, який не був ніколи у Львові, знає, як викладають українські професори історію на університеті у Львові і тих професорів критикує?

На ці і багато інших питань, які часто доводиться обговорювати, особливо з комуною в Америці і Канаді, найдете відповідь в книжці «Непереможна Україна».

Для ясности автор повинен був подати бодай схему організації компартії в СССР, щоби наглядно показати і менше обізнаному з дійсністю читачеві, яка є залежність України від Москви під кожним оглядом. Ми знаємо з практики в новому світі, що така схема дала б багато читачеві.

Книжка появилась на часі і варто її перечитати та другому поручити.

М. Селешко.

Кадри наших днів

«РЕГАБІЛІТАЦІЯ» НАЦІОНАЛІЗМУ

Державний секретар Ечісон заявив недавно, що ЗДА підтримуватимуть «правдивий націоналізм» у боротьбі проти комуністичної небезпеки в Східній Азії. Ця заява відповідального керівника політики ЗДА є визнанням давно стверджуваної нами істини, що, якщо західні демократії хочуть створити справді сильний антибольшевицький фронт і успішно поборювати експансію московського большевизму, вони не можуть нехтувати визвольними національними прагненнями народів поневолених будь-яким імперіялізмом, байдуже, чи він червоний — московський, чи «демократичний» — колоніяльний. Гноблячи в найбільш брутальний спосіб визвольні національні прагнення народів СССР, Москва зручно використовує для своїх цілей такі самі прагнення колоніяльних народів в Азії. Це особливо яскраво виявилося в Індокитаї, де на чолі визвольного руху вієтнамців проти французького колоніяльного поневолення Москва поставила свого ставленика Го Чі-Мінга. Зріст впливів вієтнамського повстанського руху примусив врешті Францію й ЗДА звернути увагу на потребу визнати право самовизначеня народів і за т. зв. відсталими народами Азії.

Це визнання прийшло 32 роки після проголошення відомих пунктів Вілзона і майже 10 років після проголошення Атлянтійської Хартії. Цей факт є доказом того, що не голосні декларації «сильних світа того», а лише сама визвольна бо-

ротьба поневолених народів здобуває тим народам природнє право на самовизначення й державність.

Цей ще раз стверджений факт мусить взяти до уваги та частина нашої політичної еміґрації, яка все ще вірить у «виборення» державности шляхом політичної еволюції, за допомогою обіцянок різних «поважних чинників», а то й шляхом зговорення з тими, які в минулому нас поневолювали і в майбутньому прагнуть нас поневолювати.

Заяву Ечісона особливо повинні усвідомити собі тепер ті наші політичні провідники, які в 1945 р. боялися самого слова «український націоналізм» і ще недавно були проти допущення українських націоналістів до Виконного Органу УНРади, бо, мовляв, Захід не захоче з таким урядом говорити. Життя зайвий раз доказує, що Захід (і не тільки Захід) говорить з тими, хто вміє і хоче зброєю захищати свої права.

ПОПРОБУЙ, НЕ ДАЙ! . .

Таки нема в світі другої такої країни, як Совєтський Союз. Все там відбувається ідеально, як в ляльковому театрі . . . на шнурочку. Ще ніколи не було випадку, щоб лялька в ляльковому театрі не виконала своєї ролі, дістала «трему» тощо. Шнурок виконує свою ролю. А в житті совєтського громадянина крім шнурка на шиї ще ззаду є й наган енкаведиста. І 200 мільйонів совєтських ляльок скачуть, співають, вихваляючи партію, уряд, «родіну» і «рідного» Сталіна, виконують і перевиконують норми — все, як передбачено в програми кремлівського режисера цього найбільшого в світі лялькового театру.

Останніми днями совєтські ляльки пішли шнурочком підписувати «добровільно» (на шнурочку) чергову державну позику «на відбудову і розвиток совєтського народнього господарства» (читай — на будову військової промисловости). Уряд визначив позику на 20 більйонів рублів, а ляльки, як і годиться, і тут перевиконали, підписавши позику на 7 більйонів більше.

Ентузіязм? Очевидно, що ентузіязм. Хто б не підписував з ентузіязмом, знаючи, що непідписання — вороже відношення до уряду, партії й «соціялістичної батьківщини» — арешт, ув'язнення і концентраційні табори. Отже, ляльки зі шнурками на шиї ідуть і підписують і то підписують стільки, скільки визначив кремлівський режисер плюс дещо понад норму. При нагоді аналогічної державної позики в 1947 р. московські «Ізвєстія» повідомляли, що «на київському заводі «Большевик» на позику підписалися всі трудящі. Державі дано в позику коло мільйона рублів, що рівняється місячному фондові заробітньої платні робітників та службовців». Також і в інших заводах «пересічно кожний трудящий дав державі свій місячний заробіток».

Як видно, норма і порядок вже усталені! Щороку оголошується позика і щороку совєтські трудящі віддають державі «добровільно» пересічно свій одномісячний заробіток на позику, якої їм ніхто ніколи не поверне. Це тільки позика, а до неї треба дорахувати різного рода обов'язкові і «необов'язкові» і «добровільні» (в теорії, бо в практиці: ану, попробуй, не дай . . !) пожертви на різні Осовіяхіми, МОПР-и (організація докомоги комуністичним аґентам поза межами СССР) і т. п. — врешті, шалені ціни на харчі і одяг. І тому, силуючись на зовнішну усмішку «ентузіязму», совєтський робітник і селянин, підписуючи державі свої останні гроші, посилає в душі справді ентузіястичне побажання Сталінові: «На, подавись!»

НЕБЕЗПЕКА ІЛЮЗІЙ

Не так давно в західньому політичному світі трапився малий («демократичний») скандал: американський міністр оборони Джонсон «попросив» на конференції міністрів оборони Атлянтійського пакту в Газі британського міністра оборони Шінвела не подавати особливо важливих військових таємниць британському секретареві військових справ Стрейчі.

У чому причина недовіря Джонсона до Стрейчі? Британська преса з'ясувала це відразу після призначення Стрейчі секретарем військових справ. Стрейчі належить до тієї групи західньоевропейської інтеліґенції, яка сприймає большевизм, як ідеалістичний рух, з яким, мовляв, при добрій волі (очевидно, з боку західніх держав, а не большевиків) можна зговоритися. Ще декілька років тому Стрейчі виправдував внутрішній терор в СССР чисто економічними причинами, мовляв, російські народні маси занадто відсталі, щоб органічно включитися у велетенський процес індустріялізації СССР і тому совєтський уряд, щоб перевести індустріялізацію, примушений був завести диктатуру і терор. А що СССР не може жити в згоді з капіталістичними країнами, так це, на думку Стрейчі, вина самих капіталістичних країн, які «цькують» проти совєтів.

Джонсон має підставу побоюватись людей типу Стрейчі. Саме тепер, при нагоді слідства після обвинувачення і закиду сенатора Мек Карті, що в державному секретаріяті ЗДА мають впливи комуністи, починає виявлятись, який згубний вплив мали американські політичні діячі типу Стрейчі на втрату Китаю в Азії. Треба сумніватися, чи головний обвинувачений, якого назвав Мек Карті, Овен Леттимор, професор Інституту Гопкінса, є справді большевицьким шпигуном, як твердить Мек Карті, але немає сумніву, що Леттимор і інші багато спричинились до перемоги китайських комуністів. Леттимор належить до групи американських політиків, які твердили до останнього ще часу, що китайський комуністичний рух є рухом «аґрарним» і «проґресивним» і відповідно до цього формували політику ЗДА в Китаї, ослаблюючи там протикомуністичний фронт.

Історія Стрейчі і Леттимора нагадує до деталів історію наших Винниченків і його соціялістичних партійних товаришів на початках 20-их років. Винниченко врятувався еміґрацією, інші, повіривши в «ідеалістичність» і «проґрес» большевицького руху, опинились в підземеллях ЧК, ҐПУ, НКВД, або на Сибірі. Сьогодні епіґони сум-

ної слави Винниченка в нашому політичному житті намагаються знайти «ідеалізм» в російській еміґраційній «демократії», яка, мовляв, є «проґресивним» рухом, з яким можна зговоритися щодо майбутньої розв'язки нашого національного і державного питання. Західні політики (правда, теж ще не всі, але ті розумніші) починають вже розуміти, що большевицький імперіялізм є таки імперіялізмом, а не «проґресивним» рухом. Пора нарешті і нашим політикам, у тому числі і в першу чергу епіґонам Винниченка, усвідомити собі, що московський імперіялізм є імперіялізмом, хоч би навіть під демократичною маскою і що успішно йому протиставитись може тільки український націоналізм.

З ФРОНТУ ПЕРМАНЕНТНОГО БУНТУ

В. П. Стахів, що підписується «за Пресове Бюро ЗП УГВР», отримав від свого шефа, «закордонного генерального секретаря УГВР», доручення відмовити пп. С. Бандері і Я. Стецькові титулу членів ОУН (без усяких додатків!) як теж ствердити, що між бандерівськими закордонними частинами ОУН(р) а Краєвою Організацією Українських Націоналістів існує не тільки технічний (пильнований військами окупанта), але й ідеологічний (поглиблюваний большевицькими провокаторами з нутра) кордон. В. Стахів, дезавуюючи своїх колегів Бандеру і Стецька, в засліпленні й неосторожно сказав гірку, — як для ЗЧ ОУН(р), так і ЗП УГВР — але безперечну правду!

Т. зв. ОУН(р) вже з хвилиною бунту проти власного законного Провідника, а там у потоках пролитої братньої крови, перестала бути націоналістичною організацією, але стала зребелізованою анархістичною, хай і числово доволі сильною, бунтарською організацією і як така «вирейдувала» з Рідних Земель. Своєю інертністю і залицянням до маси, а не навпаки, Степан Бандера і його «революційний» провід доказали, що їм йдеться не про націю, а тільки про саму революцію в технічному розумінні. А в висліді тієї революції їх мрією — не добро народу, але влада над народом,

Комунікат стверджує:

«... Пан Ярослав Стецько не є ні членом УГВР, ні ЗП УГВР. Повновласті, дані йому заступати названі чинники в АБН, відкликаються.

... Відкликаються повновласті для ООЧСУ ... на перепроваджування будьяких акцій в імені УГВР чи УПА.

... За збірки перепроваджувані на УПА ... ЗП УГВР ... не несе жадної відповідальности ... (а хто? де гроші?! — прим. склад..)

... Жадні органи УГВР не давали доручень членам фракції ЗЧ ОУН репрезентувати УГВР та УПА в Українській Національній Раді і виступати там ... в їх імені».

... Цей комунікат проголошується після того, як отримано розяснення від Генерального Секретаріяту УГВРади, Головного Командування Української Повстанчої Армії і Проводу Організації Українських Націоналістів.

В тому самому комунікаті витикається Бандері і Стецькові, що оба вони не брали участи в т. зв. III. Надзв. Зборі ОУН в 1943 р., ані не були причасні до творення УПА та УГВР та забороняється їм в дальшому користуватися фірмою УПА чи УГВР. Так само забороняється шваґрові п. Бандери, основникові ООЧСУ в ЗДА, п. Ляховичеві, надуживати фірми УГВР і УПА.

Виключність монополю на УГВР і УПА застеріг собі ветеран братовбійчої війни Рубан-Лебідь, той, що морально відповідає за вбивство сл. п. О. Сеника-Грибівського, М. Сціборського і десяток інших справжніх революціонерів, що зліквідував терором українську Повстанчу Армію от. Бульби. Тепер цей самий Рубан переніс свою головну квартиру, в характерні незмінного «генерального секретаря» УГВР, для безпеки аж до ЗДА і звідтам обстрілює своїх довчерашніх спільників, які залишилися із великих провідників тепер останніми ді-пі-стами!

НОВІ КНИЖКИ

I

М. Д. Леонтович — збірка статей та матеріялів. Упорядкував та зредаґував В. Д. Довженко. Академія Наук Української РСР, Інститут мистецтвознавства, фолкльору та етнографії. Видавництво Академії Наук Української РСР, Київ, 1947.»

Формат подвійної вісімки, папір найнижчої якости, сторін 101. На першому заголовному листові відомий незграбний малюнок олівцем Леонтовича. Зміст складається із статей: В. Довженка, До питання про творчий метод М. Д. Леонтовича (Замість передмови); М. О. Грінченка, М. Д. Леонтович; С. В. Протопопов, Спогади про М. Д. Леонтовича; Лист Б. Л. Яворського до Г. Г. Верьовки; Нотатки з щоденника М. Д. Леонтовича; М. Д. Леонтович, Хор «Зоре моя вечірняя» (на мішаний хор); М. Д. Смушкіс, Нотографія, бібліографія та систематичний покажчик творів і Примітки.

В. Д. Довженко вишукує «секрет» Леонтовичового стилю й знаходить його в «народності його музики». Увесь час порівнює творчість Леонтовича з Лисенковою — характеристиками про їх творчість та різних майстрів та чеського вченого Зденека Несдліго. Лисенко, на його думку, «на місцевому українському матеріялі **розвивав досвід видатних представників російської музики»** (Підкр. наше. П. М.) Доказів не подається. Так само виходить з опису, що хоч Леонтович створив своїми творами «нову епоху», проте якби не його вчитель Б. Л. Яворський (визначний московський теоретик) його може й не було б . . .

На стор. 9-ій В. Довженко пише, що «ще задовго до Лисенка хорова пісенна творчість України уславилася своєю глибокою ідейністю і завершеністю художніх образів», але не подає ні творів, ні імен творців їх. І в кінці цієї сторінки нарешті стає зрозумілим, що все те, хоч і згадувалось Лисенка, написано тільки для того, щоб написати: **«Леонтович є основоположником хорового стилю a capella в українській музиці»**. А це — «Сталося це тому, що творчість радянських композиторів заплідлюється значно вищими ідеями, темами і образами, що їх породжує радянська дійсність» (стор. 10).

Про вартість для українського музичного мистецтва праць М. Леонтовича не доводиться говорити інак, як про високу майстерність. Однак, ще не сказано про ту творчість останнього слова й тому шкода поспішати. У тій творчості попри майстерність є багато й такого, що поставить її під знак запитання. Щоб не виглядало це порожньою фразою, рекомендую познайомитись з поданим (на іншому місці цього журналу) листом О. Кошиця про М. Леонтовича.

Висунення В. Довженком Леонтовича в «основоположника хорового стилю a capella в українській музиці» зовсім зрозуміле. Так треба Москві, бо ж по їхньому не українці століття тому назад вчили Москву бути людьми: а навпаки... через Москву та ще й сталінську почала щойно родитись Україна та її культура . . .

Основоположниками стилю а капеля в Украї-

ні були ще Братства в XVI стол., а напевно такими можемо назвати великих майстрів XVIII стол. Максима С. Березовського та Дмитра Бортнянського. Ці велитні стали батьками того стилю й для Москові, як в малярстві Боровиковський, в різьбі Мартос, в театральному мистецтві Щепкін і т. д.

Цікавою можна назвати, коли усунути тенденції, працю історика М. О. Грінченка про М. Д. Леонтовича. Спогади про М. Д. Леонтовича С. В. Протопопова цінні для дослідників, як зразок творення опінії, що Леонтович тільки тому Леонтович, що його вчив Яворський, а також є добрим показчиком причин деяких відступлень Леонтовича в своїх опрацюваннях народної пісні від характерних її рис (неукраїнськість каденцій тощо).

II.

Б. М. Лятошинський, заслужений діяч мистецтв УРСР. Написав Ігор Белза, вид. «Мистецтво», Київ, 1947 р. під загальним титулом «Майстри мистецтва України», стор. 61, тираж 5000».

Книжечка в розмірі осьмички, на доброму крейдяному папері. На окладинці знимка Б. М. Лятошинського.

Б. Лятошинський визначний композитор. Родився він 1895 року в Житомирі. Учився композиції в Р. М. Ґлієра. Надзвичайно талановитий і працевитий. Почав писати твори з 1915 року, але виключно на московську тематику. В 20-х роках звертається від до джерел української народньопісенної творчости й пише «Увертюру на чотири українські народні теми». Потім пише він музичну драму на 4 акти, 9 картин за повістю І. Франка «Захар Беркут», яку називає «Золотий обруч». Ця опера діждалась вистави в оперних театрах. Після неї йде «Друга симфонія» та велике число дрібніших творів на хори, капеля, з інструментальним супроводом та солоспіви.

Особливої ласки досягнув композитор за написання «на основі багатств української народньо-пісенної творчости «Урочистої кантати» до дня 60-річчя товариша Сталіна». Розуміється, що це — «художнє втілення образів всенародної любови до великого вождя і учителя» ... Про кантату написано дві третини книжечки. Б. Лятошинський лавреат Сталінської премії.

Взагалі до цього часу композитор написав до 70 творів і список їх подано в книжечці.

Павло Маценко.

З ножицями по пресі

«Мітла», що називає себе журналом сатари і гумору, в Буенос Айрес, Арґентина, поміщує від якогось часу дописи з Канади якогось «гумориста», що про його міру «дотепности» свідчать ось такі вийнятки з «Оголошення з української преси в Канаді» в останнім числі (чч. 2—3, 1950):

«Ламбер, плєнки ту бай фор, брікети, інзолейшин, тюби до форнесів, синки й всякі гардвари дістанете дешево в нашім стокрумі. Фонуйте до нас, або приїжджайте просто, ми зараз дамо вам сервіс». Або:

«Коли ви сліпі або маєте короткі очі, то не тратьте ченсу, приходіть до нас. Ми вставляємо очі, добираємо ґлесси, косі очі напростовуємо на прості. Окуліст з України у Вінніпеґу».

Не знати тільки, чи канадійський «гуморист» зі скромности не подав назв часописів, що неначе б то поміщують отакі оголошення, чи тому, щоб не робити їм прикрости (а зате компромітувати всю українську пресу в Канаді!) чи тому, що ці оголошення це просто його видумка?!

Руку отого брехуна-гумориста слідно і в дописах у попередніх числах «Мітли»: зокрема у наклепах на «Новий Шлях», УНО і «Самостійну Україну». Ось тільки одне речення про «С. У.» з довгої тиради на цілу сторону «Мітли» (січень 1950):

«У високо-культурному журналістичному тоні ви читаєте там такі означення: як: б'ють себе по морді, свиняче рило, бандерівський бурдель».

І високо-моральний автор додає: «Нема то як ідеологія папуасів і канадійська (при чому тут — канадійська?! — Наша прим.) культура».

Даємо $1,000.00 тому, хто в «Самостійній Україні» знайде хоч один із наведених висловів.

Але ревеляцією навіть для редакції «Мітли» буде, що висилаючи до «Мітли» оцей «веселий» допис проти «Самостійної України», УНО і «Нового Шляху», в якому то дописі автор ніби то бере в оборону бандерівців, цей сам добродій із не-напуаською ідеологією і не-канадійською культурою рівночасно прислав до редакції «Нового Шляху» не гумористичний, а поважний (хоч стиль цей самий!) допис з брехливими напастями на ... бандерівців.

Тільки різниця між редакцією «НШ» і «Мітли» є в тому, що перша провірила дані і допис не помістида, а «Мітла» радо помістила з легкої руки та зі злобного серця писані наклепи. І помістила не вперше. Бо цей «гуморист», жертвою брехливих дописів якого впали вже досі канадійські часописи «Будучність Нації», «Гомін України» і «Український Робітник», а з позаканадійських паризький «Українець» — «Час», минулого року провокував своїми злобними видумками газетну полеміку, а потім вислав дописи до «Мітли» і сипав громи ... з приводу цієї полеміки! А «Мітла» їх поміщувала!

Коли ціль «Мітли» вимітати з суспільного життя всяке сміття, то повинна почати робити це від себе, а точніше від своїх дописувачів, а не замітати до своєї редакції усяке барахло зі смітників, куди його одна редакція за другою викинули.

*

«Український Самостійник», газета, що раз називає себе речником революційної ОУН, другий раз стоїть на плятформі УГВР», в ч. 12/1950 під рубрикою «В годину дозвілля» друкує таку нотатку:

«Володимир Стахів — «Мек», відомий зі своїх гістеричних виступів проти ререволюційної (sic!)ОУН, після того, як його викинено з її рядів, розіслав до українських часописів т. зв. «Комунікат ЗП», в якому він подає до відома всім, всім, всім, що він забороняє від сьогодні Степанові Бандері бути Степаном Бандерою (себто одиноким революціонером і представником українських визвольних змагань, — прим. наша) ... Кажуть, що канадійський «Комар» рішив надрукувати «комунікат» в цілості в найближчому числі й заангажувати в зв'язку з цим В. Стахова на свого співробітника».

Як там станеться з співробітництвом В. Стахова в канадійському «Комарі» — це справа ще сумнівна (можна сподіватись, що редакція цього серйозного гумористичного журналу не скористає ані з пропозиції «Українського Самостійника», ані з оферти самого Стахова), але певним є, що донедавна ще цей же самий Володимир Петрович Стахів (аліас Мек) був членом проводу організації

С Бандери, був його «міністром зовнішних справ» і в часі комедії з т. зв. «оголошенням самостійної Галичини» у львівському радійо в червні 1941 р. був висланий Бандерою як «амбасадор» уряду Я. Стецька до німецького міністерства закордонних справ в Берліні зложити йому візиту і акредитуючу заяву (напевно лояльности — прим. складача!). Міністерство зак. справ скорше і краще пізналось на вартості «амбасадора», бо вже тоді не прийняло його навіть через свого возьного, тоді коли Бандера мусів аж сім років користати з помочі В. Стахова (у валенні і компромітуванні українського доброго імени на еміґрації і опльовуванні всіх і вся, що не належить до — тоді ще не росвареної і не поділеної — бандерівської камариллі) і аж в 1949 р. викинути його з організації.

Панове редактори «Українського Самостійника» роблять собі з таких трагічних і соромом б'ючих ім'я українського націоналізму випадків «годину дозвілля» і, ні не заікнувшись, дальше горлають про себе, як єдиних правдивих, революційних, державницьких мужів і патріотів.

*

Але всі ці окультистичні (і макабричні, бо пересічному «цивільному» — не революційному — з'їдачеві хліба непонятні і незрозумілі) махінації УГВР і ОУН(р), що, користаючи з своєї безконтрольности перед вглядом громадянства, з темпом далеко скорішим і методикою не менше рафінованою від большевиків ставлять на лаву обвинувачення, виключають з партії, проголошують зрадником і піддають під осуд своїх давніх компартійців (ціле щастя, що це все діється справді за методою, але без середників і засобів екзекуції большевиків) — не перешкаджають новому трубадурові еміґраційної революції п. П. Мірчукові в своїй газеті «Український Самостійник» (Ч. 15/1950) вбиратися в тоґу оборонця «справжньої» демократії і ментора перед УНРадою, виступати з домаганнями явности нарад, рішень і виборности народнього представництва. Домагаючись того від УНРади, він заразом стверджує, що «УНРада ані ніким не обрана, ані перед ніким не відповідає: а тому й мусить на практиці визнавати тільки таку демократію, яку визнають всі ніким не обрані й ні перед ким не відповідальні народні представництва».

УГВРада і провід ОУН С. Бандери в своїх пропаґандивних писаннях часто заявляють, що вони є провідниками мас, а УГВРада навіть найвищим політичним проводом народу. Але ані повстання їх, ані вибір їх органів, ані наради і рішення, ані відповідальність їх органам народом не сповняються за принципами, що їх домагається п. П. Мірчук від УНРади. Навіть поіменний особовий склад їх остається законспірований перед власною суспільністю, в той час як кожному відомо, хто входить в склад УНРади, яка є її Президія, які люди становлять ВО і як всі ті інституції покликано до життя.

Св. Письмо каже: він бачить скалку в чужому оці, а не помічає поліна в свойому, і це місце можна цілковито заадресувати на адресу п. П. Мірчука.

БАНДЕРА ПИШЕ «ІСТОРІЮ»

Сліпий випадок хотів, щоби ім'я С. Бандери зробилось голосним і не дивота, коли у декого склалось враження, що він робить історію. Але, сидячи в діпівськім таборі, сам Бандера знає, чи не найкраще, що так воно не є, і тому він намагається принаймні показати, що він пише історію, дарма, що фальшовану.

Останніми часами «Український Самостійник» містить його мітикування на тему революції, а «Сурма» видрукувала його спогади про розкол в ОУН. Так чим більше пише «революційний вожд», тим менший стає в очах читачів його маштаб. Дедалі стає ясніше, що автор не витримує іспиту, який ставить йому історія, що його величина неспівмірна тим подіям, які винесли його на своїх хвилях.

В писаннях Бандери багато слів, утертих загальників, та мало фактів, а ще менше думки. Він викладає «заднім числом» свої міркування на тему минулої війни, української визвольної акції, внутрішніх відносин в ОУН, але не дає доказів, що він так думав і діяв в 1940 р., як пише в 1950 р. Він підходить до минулого з категоріями сучасного і тим виявляє повний брак змислу історії, яка вже давно перейшла до порядку денного над багатьма справами, які йому болять нині.

Бандера ніяк не може подарувати ані полк. Мельникові, що той не уступив перед його бунтом, ані ОУН, що вона не розвалилась від його диверсії. Перекручуючи кота хвостом, він має лице називати дальше існування ОУН під проводом полк. Мельника «диверсією». Далі він намагається «забронзовувати» акт з 30 червня, який виявився звичайною бутафорією, і далі твердить, що він провадив свою політику «без згоди німців», хоч всі знають про його леґіон (Нахтіґаль і Ролянд), організований німцями і про приявність німецьких старшин (Ганса Коха) при «проголошенню державности» його відпоручником Я. Стецьким.

Покликаючись на неіснуючі факти, як от на якийсь «плебісцит» (що відбувся хіба в уяві його і його прихильників), Бандера дивним дивом забуває згадати про події, які у всіх у пам'яті. Він ні словом не спом'янув про смерть Сеника і Сціборського, хоч вона стоїть у безпосереднім зв'язку з бунтом в ОУН, ані не згадав про діяльність Лебедя на Волині і ліквідацію ним відділів УПА от. Бульби. То все прикрі згадки і компромітуючі Бандеру і його партію події, але «з пісні слова не викидається» і їх годі оминути, коли б Бандера мав чисте сумління і бодай трохи моральної мужности.

Говорячи про розкол в ОУН та подаючи його «розколу) причини, Бандера не згадує так і про ролю Р. Ярого в історії бунту в ОУН, а він теж був «хресним батьком» Бандери, як «революційного вождя». Невдячність «хресного сина» пояснюється тим, що нині всі знають, чим був Ярий серед українців і кому він тепер служить (НКВД у Відні — прим. складача). Сама згадка про Ярого розкривала б причину розколу в ОУН, а це не на руку Бандері, який хоче цю причину приписати собі. Так само згадка про Лебедя розвіває леґенду про причетність Бандери до УПА. Аджеж наш герой, сидючи від 1941 р. до 1944 р. в німецькому концентраку Саксенгаузен, нічим не спричинився до створення УПА. Чи не почуття заздрости казало йому викинути Лебедя з своєї організації і оминути його прізвище в спогадах?

Пишучи свою власну «історію», Бандера не помічає, як він сам себе осмішує. Йому бракує змислу гумору. Це видно, коли він береться до герцю з своїми вчорашніми однодумцями. Закидаючи їм «уенерівсько-соціялістичне» наставлення, він, ніби, забуває, що сам місяцями переговорював про поєднання уряду УНР з УГВР, забуває, що з його табору вийшли такі «ідеологи» «безклясового суспільства», як о. др. Гриньох, чи автори «Позицій визвольного руху». Ще в більш комічнім світлі виставляє він себе, коли дає розгрішення іншим за меморіяли до німців, не пояснивши навіть власної дурниці, коли він висилав в німецьких возах Стецьків і Легенд на завойовання Галичини.

В писаннях Бандери, як і в писаннях багатьох його однодумців, бракує не лише змислу гумору, а також інтелектуальної чесности, коли факти і логіка насилуються в певних цілях. Дух диверсії, себто нападання з тилу увійшов ніби їм в кров і зробився другою натурою. Тому не дивно, що в тому середовищі все має характер себе- і взаємо-заперечення. І тому не дивно, що «історія» Бандери має біблійський стиль: Бандера відлучив Мельника, Лебідь відлучив Бандеру, Вовчук відлучив Лебедя, Гриньок відлучив Вовчука, Вовчук відлучив Стахова, Стахів відлучив Бандеру, а «спасенні» Гришко, Рябушенко, Турчманович, Рибак, Б. Андрієвський і інші спаслися утечею до УРДП, або в «безпартійники».

Так в дійсності виглядає історія тої частини ОУН, що під проводом С. Бандери стала на шлях диверсії і розколу і, зродившись з бунту в бунті поволі безславно кінчає свою «історію».

А тим часом правдива історія, на хвилях якої бовтається безрадно малий чоловік, йде далі, земля крутиться дальше, Україна бореться дальше і український націоналізм далі повнить свою місію...

Вернигора.

З хроніки нашого життя

НА РІДНИХ ЗЕМЛЯХ

Постановою Комітету для справ мистецтва при Раді міністрів УССР включено в постановку театральну нову українську оперу «Богдан Хмельницький», яку написав композитор К. Данькевич до відомого лібретта О. Корнійчука і Ванди Васілевської.

На території Волині і Поділля наукова експедиція Інституту археології Академії Наук УССР викрила селища пізньотрипільського періоду і бронзової доби. Інша експедиція цього ж Інституту викрила на Кіровградщині пам'ятки культури скитського і слов'янського періоду.

Як подає большевицька газета «Радянська Україна» у Львові в театрі ім. Заньковецької в новому сезоні призначені до постановки такі п'єси: В. Собка «За другим фронтом», А. Хижняка «На велику землю», Л. Дмитерка «На віки разом (очевидно — з московським народом — прим. складача), В. Малакова «Пстєрбурскіє ночі», О. Островського «Жєнітьба Бєлугіна» та «Поздняя любов» і М. Вітри «Заговор уніжоних». — Яя автори, так тематика і зміст п'єс наскрізь московські!

Українські селяни села Березів Нижній на Гуцульщині повісили в свому селі знаного большевицького аґента і доносщика на українських свідомих національно діячів «письменника» і «журналіста» Ярослава Ґалана, коли він приїхав зі Львова до згаданого села на відвідини родини своєї дружини.

Максим Рильський одержав цьогорічну «Сталінську премію» за переклад поеми А. Міцкевича «Пан Тадеуш». Це вже друга переробка перекладу, що першою редакцією появилася в 1927 р. Зараз він закінчує поему «Молодь» і працює над поемою «Польська сюїта» та редаґує українські переклади творів Словацького і Лермонтова.

Павло Тичина готує до друку збірку поезій про Англію: Шотляндію та працює над поемою про С. Ковпака, ватажка партизанів гітлерівської окупації.

Андрій Малишко видав збірку поезій з подорожі до ЗДА — п. н. «За синім океаном».

У висліді конференції представників українських демократичних партій (УНДО, УРДП, УНДС, СЗСУ) створено Бльок Українських Демократичних Партій, як вільне об'єднання згаданих організацій, з метою скріплення демократичних засад серед українського громадянства і підтримки державного центру УНР. Новостворений Бльок опублікував повідомлення, яке підписали за УНДО — д-р Степан Баран і д-р Любомир Макарушка, за УРДП — Іван Багряний і Микола Воскобійник, за УНДС — Михайло Олексіїв і Микола Лівицький, за СЗСУ — Володимир Дубровський і Василь Дубровський.

Панамериканська Українська Конференція (ПАУК) видала комунікат, в якому повідомляє, що визнає державний центр УНРади і Виконний Орган найвищим національно-державним політичним представником українців на еміґрації.

В Римі створено Ювілейний Комітет, під проводом проф. Р. Лісовського і проф. І. Кураха, що має завдання підготовку українського павільону мистецтва в рямцях міжнародної виставви релігійного мистецтва, влаштовуваного з нагоди Святого Року в Римі.

НА ЕМІҐРАЦІЇ

В днях 1 і 2 квітня 1950 р. Президія УНРади відбула своє чергове засідання, на якому вирішила справи реконструкції Виконного Органу, заяву фракції ОУН(р) та її ультиматуму, місце осідку Державного центру, розподіл мандатів в УНРаді, порушення Правильника нарад УНРади і прийняла до відома зречення з членства в УНРаді п. П. Мірчука.

В днях 24 і 25 береня 1950 р. в Лондоні відбулися VI Звичайні Загальні Збори Союзу Українців у В. Британії (СУБ). У зборах взяли участь делеґати від наукових клітин. Почесним предсідником Союзу обрали на новий рік інж. Данила Скоропадського, а діловим головою — д-ра Я. Фундака.

Українська Національна Єдність у Франції відбула в днях 18—19 березня ц. р. свій перший Загальний З'їзд, в якому взяли участь делегати від 28 товариств, що входять в склад УНЄ. З'їзд заслухав звітів управи і делегатів товариств і рефератів про завдання, перевів ряд внутрішньо-організаційних ухвал, прийняв резолюції і обрав нову управу. Головою нової управи обрано д-ра Я. Мусіяновича.

Першу нагороду у конкурсі на спомини, проголошеному Осередком Української Культури й Освіти у Вінніпеґу одержав Ф. П. Правобережний за дві свої праці «Пять років» і «2,000.000» (про голод у Україні).

В днях 11 і 12 березня ц. р. в Менчестері (Англія) відбувся II Крайовий З'їзд Спілки Української Молоді у Великій Британії. У З'їзді взяли участь делегати від 52 осередків. На новий рік головою Спілки обрали Я. Деременду.

За ініціятивою довголітнього члена НШТ д-ра Евгена Ю. Пеленського в Австралії засновано Відділ Наукового т-ва ім. Шевченка (НШТ).

Відомий визначний український історіоґраф проф. Ілько Борщак переслав Пані Пієві XII свою найновішу наукову працю французькою мовою про «Історію Русов».

В Лондоні почав появлятися англійською мовою український бюлетень під назвою «Юкрейніян Нюслеттер». Видає його сотн. Богдан Панчук.

В Нью Йорку відбулося чергове засідання Наукового Товариства ім. Шевченка, на якому відбулася дискусія на тему назви «Україна». В дискусії брали участь: д-р М. Андрусяк (головний докладчик), проф. В. Січинський, д-р Я. Рудницький, проф. Ковалів і інші.

В Лондоні в днях 11 і 12 березня відбулися Звичайні Загальні Збори Українського Бюра, що були одночасно останніми його зборами і першими загальними зборами Об'єднання Українців у Великій Британії, на яке переіменувало себе Бюро. Збори прийняли статут і вибрали керівні органи. Головою Ради Об'єднання обрано п. В. Коханівського, а першими почесними членами іменовано сотн. Б. Панчука і п. Н. Білого.

В Нью Арку в днях 4 та 5 березня відбувся IV річний З'їзд Об'єднання Українців в Америці «Самопоміч». З'їзд репрезентували делегати з 10 осередків. Головою «Самопочі» обрано Ю. Ревая.

З нагоди Святого Року в Римі випущено окремі поштові значки з портретом митрополита Андрея Шептицького та митрополита Йосипа Сліпого — двох українських владик — мучеників і жертв большевицького переслідування.

БІБЛІОҐРАФІЯ

Представництво ВО УНРади у Великій Британії: УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА. Документи — матеріяли — статті — інформації. Збірник 2. Лондон, січень 1950. Стор. 42, 4-ка. Ціна 2 шил.

Д-р Степан Росоха: СОЙМ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ (в десятиліття проголошення Самостійности). В-во «Культура і Освіта», Вінніпеґ, 1949. 8-ка, стор. 98.

І. і М. Білан: КРАВЕЦЬКИЙ КУРС МУЖЕСЬКОГО КРОЮ І ШИТТЯ (система «міністер»). Вінніпеґ, Канада 1950. Накладом автора.

ГОЛОС СПАСИТЕЛЯ. Р. 22, Ч. 5. Травень 1950.

ДНІПРО. Місячний орган Американської Української Православної Церкви в ЗДА. Рік XXX. Ч. 4.

НА ВАРТІ. Журнал Спілки Українcької Молоді в Канаді. Рік II. Ч. 4 (9). 1950. Торонто, Канада.

СВІТЛО. — Католицький часопис для українського народу. — Рік XII. Ч. 7, 8/1950. Торонто, Канада.

МОЛОДЕ ЖИТТЯ. Журнал українського пласту, ч. 3—4 за березень—квітень 1950. Видає Головна Пластова старшина, В-во «Молоде життя», Мюнхен, Дахаверстрассе 9/11. Стор. 32 і додаток НОВАК, ч. 1 (5) Великдень 1950, стор. 8. Ціна 0,80 або 0,25 дол.

СУРМА. Видання Закордонних Частин Організації Українських Націоналістів. Ч. 17, Січень 1950.

Це число виходить з опізненням з причини штрайку друкарів.

Адміністрація «С. У.»

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД
«Самостійної України»

зложили:

32 **Відділ ОДВУ**, Ст. Пол-Міннеаполіс	$ 100,00
Д. Павич, (збірка), Джералдтон, Канада	$ 4,50
В. Маркевич, Форт Вілліям, Канада	$ 2,00
Б. Ковальчук, Торонто, Канада	$ 1,50
І. Федун, Садбури, Канада	$ 1,00
Д. Глущак, Еспанола, Канада	$ 1,50
пані **О. Ситник**, Гемілтон, Канада	$ 1,00
М. Сикус, Еспанола, Канада	$ 1,00
В. Сірський, Порт Артур, Канада	$ 1,00
Н. М. Яворський, Форт Вілліям, Канада	$ 1,00
В. Кобрин, Форт Вілліям, Канада	$ 0,50
Г. Хрущ, Форт Вілліям, Канада	$ 0,50
А. Марусик, Форт Вілліям, Канада	$ 0,50
В. Панчук, Пайн Портедж, Канада	$ 0,50
Н. Душко, Форт Вілліям, Канада	$ 0,50
О. Палатюк, Міннеаполіс, ЗДА	$ 0,50
В. Баранський, Клівленд, ЗДА	$ 0,50
Михайло Фесенко, Чікаґо, ЗДА	$ 0,50

Усім жертводавцям складаємо щиру подяку.

Адміністрація «Самостійної України».

ПОДЯКА

На руки Центральної Управи ОДВУ з призначенням на «Визвольний Фонд» зложили:

10-тий Відділ ОДВУ в Ню-Йорку зі збірки з нагоди Свяченого	$ 68,50
32-ий Відділ ОДВУ в Ст. Пол-Міннеаполіс зі збірки	$ 16,50
Степан Ялечко, Філядельфія	$ 3,00
Василь Дупіряк, Філядельфія	$ 4,00
Олександер Яремко, Філядельфія	$ 3,00
Іван Харамбура, Філядельфія	$ 3,00
Олекса Бережницький і Степан Студент, Філядельфія по	$ 1,00

Центральна Управа ОДВУ переслала згадані гроші на руки уповноваженого ОУН з вимогою гроші ці зужити тільки на потреби визвольної боротьби на Рідних Землях.

За Центральну Управу ОДВУ

проф. О. Грановський — голова
Степан Коцюба — фін. реф.

Ціна 25 ц.